

Vangin kouluttaminen ja osallistaminen vankilan palo- ja pelastustoimintaan

Sami Pajunen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Vangin kouluttaminen ja osallistaminen vankilan
palo- ja pelastustoimintaan**

Sami Pajunen
Srv219SA
Opinnäytetyö
Elokuu, 2021

Sami Pajunen

Opinnäytetyön nimi **Vangin kouluttaminen ja osallistaminen vankilan palo- ja pelastustoimintaan**

Vuosi 2021 Sivumäärä 69

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Rikosseuraamuslaitoksen palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilaa sekä voidaanko vankeja kouluttaa toimimaan osana vankilan pelastustoimintaa. Aihe on ajankohtainen Pelastuslaitosten vasteaika-muutosten vuoksi, joiden vaikutusta vankiloiden turvallisuuteen ei Rikosseuraamusalalla ole huomioitu riittävästi. Opinnäytetyön tilaajana toimi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö.

Opinnäytetyön tietoperustana käytettiin aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastoa, kyselytutkimuksia sekä Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. Opinnäytetyön tavoitteena ja selvittää, onko vankeja mahdollista käyttää osana vankilan pelastustoimintaa. Opinnäytetyön tehtävänä oli luoda koulutusmalli vangeille, joka voidaan ottaa käyttöön muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä Rikosseuraamuslaitoksen palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilaa arvioitiin pelastuslain toiminnanharjoittajalle määräämien velvoitteiden toteutumisen perusteella sekä taulukoimalla Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastosta saatua tilastotietoa. Koulutusrunkoa rakennettaessa otettiin huomioon vankien oppimisvaikeudet, palo- ja pelastusturvallisuuden koulutusten minimitaso vaatimukset sekä vankilan erityispiirteet tulipalotilanteessa. Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena kehitetty koulutusrunko toteutettiin Juuan vankilassa. Koulutuksen vaikutusta palo- ja pelastusturvallisuuteen sekä kehittämistarpeita arvioitiin palautekyselyllä.

Opinnäytetyö osoitti koulutuksen olevan hyödyllinen vangeille, mutta vaikutukset vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen jäivät vähäisiksi. Koulutus kuitenkin tukee vankien vapautumisen jälkeistä elämää. Keskeisimpänä havaintona esiin nousi vankien osallistumishaluttomuus ja motivaation puute, joihin kehittämisehdotuksena esitettiin koulutuksen lisäämistä rangaistusajan suunnitelmaan. Opinnäytetyö osoitti, ettei Pelastuslakiin ole kirjattu laitoksessa asuvien osallistumisvelvoitetta pelastustoimintaa, tämä osaltaan rajoittaa mahdollisuuksia osallistaa vankeja vankilan pelastustoimintaan. Palo- ja pelastusturvallisuutta voidaan parantaa vankiloissa luomalla henkilöstölle määrääjain suoritettava pakollinen koulutus sekä vähentämällä osastoilla olevaa palokuormaa.

Asiasanat: vankila, palo- ja pelastusturvallisuus, koulutus, turvallisuussuunnittelu

Sami Pajunen

Thesis title Prisoners' training and involvement in prison fire and rescue operations

Year 2021 Pages 69

The purpose of this functional Bachelor's thesis was to find out the current state of fire and rescue safety at the Finnish Criminal Sanctions Agency and whether prisoners can be trained to work as part of prison rescue operations. The topic is topical due to changes in the response time of the Rescue Services, the impact of which on the safety of prisons has not been sufficiently taken into account in the field of criminal sanctions. The thesis was commissioned by the Central Administrative Unit of the Criminal Sanctions Agency.

The information base of the thesis was related legislation, Rescue Resource and Accident Statistics, surveys and publications of the Finnish Criminal Sanctions Agency. The aim of the thesis is to find out whether it is possible to use prisoners as part of prison rescue operations. The task of the thesis was to create an educational model for prisoners that can be introduced in other units of the Department of Criminal Sanctions.

In the functional thesis, the current state of fire and rescue safety at the Criminal Sanctions Agency was assessed on the basis of the fulfillment of the obligations imposed on the operator by the Rescue Act and by tabulating statistical data from Rescue Resource and Accident Statistics. When building the training frame, the learning difficulties of the prisoners, the minimum level of fire and rescue safety training requirements and the special features of the prison in the event of a fire were taken into account. The educational framework developed as a result of the functional thesis was implemented in Juuka Prison. The impact of the training on fire and rescue safety and development needs were assessed with a feedback survey.

The thesis indicates that the training was useful for the prisoners, but the effects on the fire and rescue safety of the prison remained small. However, education supports the lives of prisoners after their release. The most important observation was the reluctance of prisoners to participate and the lack of motivation, for which the addition of education to the sentence period was proposed as a development proposal. The thesis indicates that the Rescue Act does not record the obligation of residents living in the institution to participate in rescue operations, which contributes to limiting the opportunities for prisoners to participate in prison rescue operations. Fire and rescue safety can be improved in prisons by creating mandatory periodic training for staff and reducing the fire load in wards.

Keywords: prison, fire and rescue safety, education, safety planning

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoitteet	8
3	Rikosseuraamuslaitos	10
3.1	Vankilat	11
3.2	Juuan vankila	11
3.3	Juuan vankilan henkilöstö ja vangit	12
4	Tietoperusta ja keskeiset käsitteet	12
4.1	Keskeiset käsitteet	13
4.2	Turvallisuus	15
4.3	Turvallisuus Rikosseuraamusalalla	16
4.4	Palo- ja pelastusturvallisuus Rikosseuraamusalalla	17
4.5	Palo- ja pelastusturvallisuus tilastollisesti Rikosseuraamuslaitoksella	18
4.6	Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuus	22
4.7	Turvallisuuskävely ja havainnot	22
4.8	Juuan vankilan tilastot ja kyselytutkimukset	24
5	Toiminnallinen osuus	29
5.1	Opinnäytetyön toteutus.....	31
5.2	Koulutuksen suunnittelu	31
5.3	Koulutuksen toteutus.....	33
5.4	Eettisyys ja luotettavuus	36
5.5	Koulutuksen tulokset	36
6	Opinnäytetyön arviointi	37
6.1	Palo- ja pelastusturvallisuuden nykytila ja resurssit	38
6.2	Koulutuksen vaikutus vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen	40
6.3	Koulutuskokoinaisuuden hyödyntäminen muissa yksiköissä	40
6.4	Vankien rooli vankilan pelastustoiminnassa	41
6.5	Toteutuksen arviointi	42
7	Pohdinta.....	44
7.1	Eettisyys	47
7.2	Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimus aiheet.....	48
	Lähteet	50
	Kuviot	53
	Liitteet.....	54

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe ” Vangin kouluttaminen ja osallistaminen vankilan palo- ja pelastustoimintaan” valikoitui kirjoittajan oman mielenkiintoon ja työhistoriaan pohjautuen. Kirjoittajalla on pelastusalalla toimimisesta kokemusta yli kymmenen vuotta, turvallisuuslalla toimimisesta ja turvallisuussuunnittelusta yli 20 vuotta sekä rikosseuraamusalan työkokemusta kuusi vuotta.

Vankilat rinnastetaan Suomen Rakentamismääräyskokoelma E1 (2011) mukaan hoitolaitoksiin, jossa asukkaiden omatoiminen pelastautuminen on heikentynyt. Vankiloissa rangaistustaan suorittavat henkilöt ovat kuitenkin pääsääntöisesti toimintakykyisiä ja omatoimisen pelastautumisen esteenä on yleensä vain lukitut ovet. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Rikosseuraamuslaitoksen yksiköiden palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilaa sekä resurssien riittävyttä pelastuslain velvoittamaan omatoimiseen varautumiseen. Tarkoituksena on myös selvittää, voidaanko vankeja käyttää apuna tulipalotilanteessa ja kehittää toimiva koulutuskokonaisuus palo- ja pelastustoimintaan mahdollisesti osallistuville vangeille. Tavoitteena on luoda toimintamalli, jota mahdollisesti voitaisiin käyttää muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä.

Pelastuslaitoksilla on jouduttu muuttamaan vasteaikoja työaikalain vaatimusten mukaisiksi. Aiemmin paljon käytössä olleesta varallaoloon pohjautuvasta työaikamallista on luovuttu ja jouduttu etsimään korvaavia toimenpiteitä, jotta pelastuslain (379/2011) 4 luvun 27 §:nen vaatima pelastustoiminnan valmius säilyy. Nämä muutokset ovat kuitenkin johtaneet siihen, että varsinkin haja-asutusalueiden pelastuslaitosten vasteajat ovat pidentyneet dramaattisesti. Vankiloille tämä tarkoittaa sitä, että entistä pidempiä aikoja pitää tulla kyetä selviytymään tulipalotilanteessa omalla henkilökunnalla. Tämä johtaa merkittävään riskinottoon ottaen huomioon henkilöstön vahvuudet ilta- ja yöaikaan. Pelastusturvallisuus on yritysturvallisuuden yksi tärkeimmistä osa-alueista, jos tilannetta arvioidaan riskien näkökulmasta. Pelastusturvallisuus on tulipaloihin ja onnettomuuksiin varautumista, toimintaohjeiden laatimista sekä henkilökunnan riittävän osaamisen varmistamista näiden tilanteiden varalle. On totta, että todennäköisyys suuronnettomuudelle on pieni, mutta sen seuraukset ovat pahimmassa tapauksessa erittäin merkittävät. Laitoksen toiminnan lamauttamiseen riittää pienempikin tulipalo, jos se sattuu kriittisesti oikeassa paikassa.

Opinnäytetyötä varten on otettu tilastotietoja Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto PRONTO:sta vuosien 2010-2020 väliseltä ajalta. Lisäksi erikseen samaisesta tilastosta on otettu 2011-2021 väliseltä ajalta Juuan vankilaa koskevat tiedot. PRONTO:n mukaan Suomen vankiloissa on tarkastelujakson aikana tapahtunut keskimäärin 12 rakennuspaloa tai rakennuspalovaaraa vuosittain. Seurantajakson aikana ei tulipalossa ole kuollut kuin yksi ihminen, mutta hälyttävää tilastossa oli loukkaantuneitten määrä, 95 henkilöä. Tilasto ei erittele onko kyseessä henkilökunta vai vanki, mutta jos yleisin loukkaantumisen syy on altistuminen savulle, on to-

dennäköistä, että suurin osa loukkaantuneista on henkilökuntaa. Useissa tilanteissa henkilökunnan nopea reagoiminen ja oikea aikaiset alkusammutustoimet ovat estäneet tilanteen eskaloitumisen pahemmaksi, mutta valitettavan usein näissä tilanteissa unohdetaan työ- ja henkilöturvallisuus.

Työssäni Rikosseuraamusalalla olen havainnut pelastusturvallisuuden olevan Rikosseuraamusalalla heikoissa kantimissa. Lakisääteiset velvoitteet on kyllä hoidettu, mutta esimerkiksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ei tarjoa hyvin niukasti täydennyskoulutusta aiheeseen. Joissakin laitoksissa koulutukseen panostetaan ja tehdään yhteistyötä paikallisten pelastuslaitosten kanssa, joissakin vastaavasti hoidetaan ainoastaan pakolliset vuosittaiset koulutukset. Mika Junninen,(2008) laatimassaan raportissa kiinnittänyt huomiota turvallisuuskoulutuksen sekä turvallisuussuunnitelmien puutteisiin, joihin myös Jyri Paasonen (2021) omassa selvityksessään kiinnitti huomiota.

Opinnäytetyö on rajattu tehtäväksi Rikosseuraamuslaitoksen Juuan vankilassa. Osana opinnäytetyötä paloturvallisuuden nykytila arvioidaan havainnoimalla Suomen Pelastusalan Keskusliiton turvallisuuskävely lomaketta (Liite 4) hyväksikäyttäen sekä hyödyntämällä saatavilla olevia pelastus- ja valmiussuunnitelmia. Lisäksi henkilökunnan ja vankien näkemystä sekä kokemusta paloturvallisuuden nykytilasta selvitetään kyselytutkimuksen avulla (Liitteet 1 ja 2). Opinnäytetyössä käsitellään käytössä olevat alkusammutusvälineistöt ja tarkastellaan vaihtoehtoisia uusia pelastusturvallisuutta parantavia välineitä Rikosseuraamuslaitoksen käyttöön. Työn tilaajana toimi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinto ja arvioinnissa työelämän edustajana toimii Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö.

2 Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoitteet

Vuonna 2020 Pohjois-Karjalan Pelastuslaitos teki muutoksia palvelutasopäätökseen. Syynä näihin muutoksiin oli työtuomioistuimen päätös joka tulkitsi varallaolo ajan työ-ajaksi. Aiemmin tällä vapaamuotoisella varallaololla on Pohjois-Karjalassa hoidettu virka-ajan ulkopuolinen pelastuslaitoksen lähtövalmius. Uudessa palvelutaso päätöksessä, johtuen työtuomioistuimen päätöksestä, virka-ajan ulkopuolella oleva lähtövalmius pelastusyksikölle nostettiin 30 minuuttiin. (Pohjois-Karjalan Pelastuslaitos 2021.) Käytännössä tämä päätös tarkoittaa pelastuslaitoksen vasteajan pidentymistä, jolloin vankilan omien alkutoimien merkitys tulipalotilanteessa kasvaa. Juuan vankilan kohdalla pahimmillaan tämä tarkoittaa, että ensimmäiset 35 minuuttia on pystyttävä hoitamaan omalla henkilökunnalla, ennen kuin pelastuslaitos on edes paikalla. Noiden 35 minuutin aikana tarvitaan muitakin toimenpiteitä, kuin pelkästään alkusammutusta tai evakuointia ja tarvittaviin toimenpiteisiin harvalla henkilökunnasta on edes koulutusta. Kun otetaan huomioon henkilöstön vahvuus vankilassa ilta- ja yöaikaan, pitkät pelastuslaitoksen vasteajat, tulee pohdittavaksi mistä vakavassa tulipalotilanteessa olisi mahdollista saada lisäresursseja.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää voitaisiinko vankeja aktivoida osallistumaan ja parantamaan vankiloiden pelastusturvallisuutta sekä millaista koulutusta tämän kaltainen toiminta vaatisi. Vastuu pelastusturvallisuudesta säilyy aina henkilökunnalla, mutta nostaisiko vankien kouluttaminen pelastusturvallisuuden tasoa vankiloissa ja voidaanko vangeilta koulutuksen jälkeen vaatia Pelastuslain (379/2011) 2 luvun 3 ja 4 §:n perusteella suurempaa vastuunottamista pelastusturvallisuudesta? Tutkimuskysymyksiä: Mikä vaikutus vankien kouluttamisella on vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen, paloturvallisuuden nykytila Juuan vankilassa, vankien mahdollisuus ja halukkuus osallistua palo- ja pelastusturvallisuuteen liittyvään toimintaan.

Opinnäytetyön tavoitteet on jaettu kahteen osaan: yleiset tavoitteet ja henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteiden saavuttamista yleisten tavoitteiden osalta arvioi Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö sekä Juuan vankilan turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja. Henkilökohtaiset tavoitteet arvioi opinnäytetyön tekijä peilaten tavoitteita asetettuihin arviointiaineistoon sekä Juuan vankilan turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja.

Opinnäytetyön tavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Vankien osallistamisen vaikutus Juuan vankilan pelastusturvallisuuteen.	1. Onko kouluttamisella ja osallistamisella vaikutusta vankilan pelastusturvallisuuteen?	Opinnäytetyön loppuraportti. Juuan vankilan apulaisjohtaja
2. Vankien osallistumisen mahdollisuudet vankilan pelastustoimintaan.	2. Voidaanko vankeja käyttää apuna pelastustoiminnassa, löytyykö rangaistusta suorittavien joukosta vapaaehtoisia?	Pelastuslaki, valmiuslaki, opinnäytetyön loppuraportti. Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö
3. Koulutusmallin kehittäminen vangeille	3. Jos vankeja on mahdollista käyttää apuna pelastustoiminnassa, mitkä ovat koulutusvaatimusten minimi tasot?	Pelastuslaki, opinnäytetyön loppuraportti. Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö

Kuvio 1 Opinnäytetyön yleiset tavoitteet

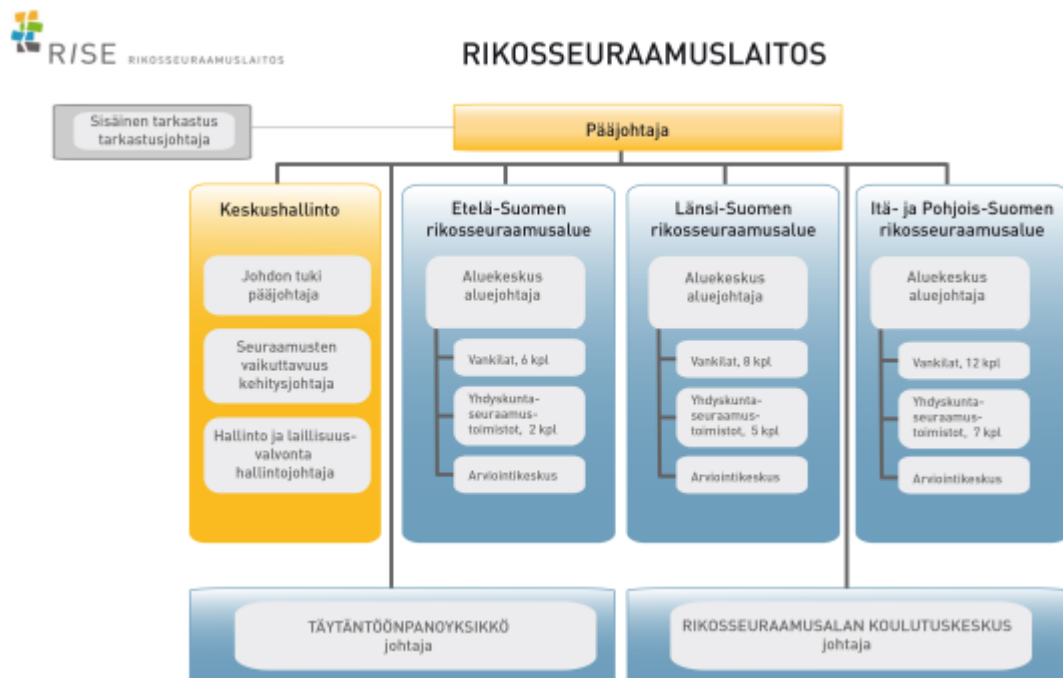
Yleisinä tavoitteina opinnäytetyölle oli asetettu vankien osallistamisen vaikutus Juuan vankilan pelastusturvallisuuteen, jonka Juuan vankilan apulaisjohtaja arvioi loppuraportin perusteella. Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö arvioi pelastuslain sekä loppuraportin perusteella vankien osallistumisen mahdollisuudet vankilan pelastustoimintaan sekä koulutusmallin vaatimuksia.

Henkilökohtaiset tavoitteet	Arviointikysymykset	Arviointiaineisto
1. Paloturvallisuuden nykytilan selvittäminen Juuan vankilassa	1. Onko Juuan vankilan paloturvallisuus lain vaatimalla tasolla?	Turvallisuuskävely, kyselytutkimukset Sami Pajunen
2. Alkusammutusvälineistön riittävyys ja täydentävien sammutusmenetelmien käytön mahdollisuus Rikosseuraamuslaitoksella	2. Onko nykyiset alkusammutus välineet riittävät, kun otetaan huomioon henkilökunnan vahvuudet?	Pelastuslaki, opinnäytetyön loppuraportti. Sami Pajunen
3. Koulutusmallin testaaminen Juuan vankilassa ja toimintamallin käyttämisen mahdollisuus muissa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä.	3. Toimiiko kehitetty malli, onko tarvetta edelleen kehittää, onko siirrettävissä muihin RISE:n yksiköihin?	Palautekysely, osallistujat. Juuan vankilan apulaisjohtaja

Kuvio 2 Opinnäytetyön henkilökohtaiset tavoitteet

Henkilökohtaisissa tavoitteissa arvioitiin Juuan vankilan paloturvallisuuden nykytilaa, alkusammutusvälineistön riittävyttä pelastustoimintaan sekä täydentävien sammutusmenetelmien käytön mahdollisuutta Rikosseuraamuslaitoksella. Arvioinnissa käytettiin hyväksi pelastuslakia, turvallisuuskävelyä sekä opinnäytetyön loppuraporttia. Koulutusmallin testaamisen vaikutusta sekä käytettävyyttä muissa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä arvioi loppuraportin ja kyselytutkimuksista saadun tiedon perusteella Juuan vankilan apulaisjohtaja.

3 Rikosseuraamuslaitos

Kuva 1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2019)

Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alainen, koko maan kattava organisaatio, joka vastaa rangaistusten ja tutkintavankeuden toimeenpanosta. Laitoksen tavoitteena on toteuttaa täytäntöönpano siten, että tuomitun valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan lisätään ja edistetään tuomittujen elämänhallintaa sekä sitoutumista yhteiskuntaan. Laitoksen tehtäviä ovat ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano, ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano. Myös muiden rangaistusten täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos, sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty. (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/ 2009.)

Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio jaettu Suomessa kolmeen alueeseen, joita ovat Etelä-, Länsi- sekä Itä- ja Pohjoinen rikosseuraamusalueet. Alueet koostuvat aluekeskuksesta, arviointikeskuksesta, yhdyskuntaseuraamustoimistoista, vankiloista ja muista rangaistuksen toimeenpanosta vastaavista yksiköistä. Keskushallintoyksikkö sijaitsee Helsingissä, jonka vastuualueina ovat johdon tuki, sisäinen valvonta sekä seuraamusten vaikuttavuuden seuranta. Lisäksi organisaatioon kuuluvat Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, joka vastaa Rikosseuraamusalan perus- sekä täydennyskoulutuksista ja täytäntöönpanoyksikkö joka huolehtii tuomioiden ajallisen keston toteutumisesta perustuslain edellyttämällä tavalla. (Rikosseuraamuslaitos 2019.)

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on pitää yllä laillista ja turvallista täytäntöönpanojärjestelmää sekä pyrkiä vähentämään uusintarikollisuutta sekä vähentämään syrjäytymistä yhteiskunnasta. Rikosseuraamuslaitos sitoutuu yhteiskunnan kannalta merkittävänä pidettyihin arvoihin. Arvoihin sitoutuminen merkitsee käytännön työssä tasapuolista kohtelua, ihmisarvon kunnioittamista, perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista, toiminnan laillisuutta sekä tuomitun yksilöllisen kasvun ja rikollisesta elämäntavasta irtautumisen tukemista. Tavoitteena avoimempien täytäntöönpanojen toteuttaminen, turvallisesti. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

3.1 Vankilat

Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio koostuu 26 vankilasta, joista 15 on suljettua vankilaa ja 11 avovankilaa (Rikosseuraamuslaitos 2019). Avolaitoksiin voidaan sijoittaa vankeja, joiden oletetaan sopeutuvan avolaitoksissa oleviin vapaampiin olosuhteisiin. Tuomittu voidaan sijoittaa avolaitokseen jos hänellä on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Sijoittamisen edellytyksenä on että vanki sitoutuu päihdeettömyyteen sekä päihdevalvontaan. (Vankeuslaki 767/ 2005.) Opinnäytetyö käsittelee Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella olevaa Juuan avovankilaa ja työn tavoitteen vuoksi on tarpeellista rajata käsiteltävä ympäristö siihen.

3.2 Juuan vankila

Juuan vankila sijaitsee 80 kilometriä Joensuusta pohjoiseen, Juuan kunnan alueella. Vankila on työtoimintaan ja siihen liittyvään koulutukseen perustuva avolaitos, jossa on 40 paikkaa miesvangeille. Vankila on perustettu vuonna 1978 vanhoihin mylly- ja meijeritiloihin ja aluksi Juuan vankila toimi Sukevan keskusvankilan alaisuudessa suljettuna vankeinhoollonyksikkönä. Vuonna 1990 Juuka siirtyi Pyhäselän vankilan alaisuuteen muuttuen samalla avovankilaksi. (Rikosseuraamuslaitos 2021a.)

Juuan vankilalla on ollut pitkät perinteet työtoiminnassa. Erityisesti Juuan vankila tunnettiin laadukkaasta hirsirakentamisesta. Aittoja, saunoja, koirankoppeja, oikeastaan mitä vain, mitä asiakas on halunnut, on pystytty Juuassa hirrestä laadukkaasti rakentamaan. Puutyöhallilta on

toimitettu Linnapuotiin myytäväksi erilaisia tuotteita, leipälapiosta lasten kalusteisiin. Nykyään työtoiminta keskittyy pääasiallisesti Puolustusvoimien telttojen korjaukseen.

Työtoiminnan rinnalle on koko ajan lisääntyvässä määrin tullut vankien opiskelu. Juuan vankila pystyy järjestämään perus-, ammatti- ja lukiokoulutusta. Pääsääntöisesti opiskelu tapahtuu etäopiskeluna sähköistä alustaa hyväksi käyttäen, mutta ammattiopintoja vangit käyvät suorittamassa Riveria-ammattioppilaitoksella. Vankilalla on myös valmiudet ottaa vastaan näyttötutkintoja määrättyjen opintojen osa-alueista.

3.3 Juuan vankilan henkilöstö ja vangit

Juuan vankilassa työskentelee noin 20 henkilöä. Suurin osa (10) on vartijoita, joita vuorossaan on yleensä kaksi. Lisäksi valvonnan tukena toimii myös rikosseuraamusesimies ja kaksi rikosseuraamustyöntekijää. Juuan vankilalla on yhteinen johtaja Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa, turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja sekä virastosihteeri. Lisäksi Juuassa on kaksi erityisohjaajaa ja kolme työnhajaajaa. Siivous, kiinteistönhoito ja ruokahuolto ovat ulkopuolisen toimijan hoidettavana. Lisäksi Juuassa käy myös muita ulkopuolisia yhteistyökumppaneita. Juuassa on 40 paikkaa miesvangeille ja keskimääräinen vankiluku on ollut vuosittain noin 35 vankia. Vankien suoritettavana olevat tuomiot vaihtelevat muutamasta viikosta elinkauteen vankeutta. Juuassa olevien vankien ikäjakauma vaihtelee suuresti, mutta alle 25-vuotiaiden osuus vankiaineksessa kasvaa koko ajan. Myös ulkomaalaisten osuus on Juuassa ollut kasvussa.

4 Tietoperusta ja keskeiset käsitteet

Tietoperusta pohjautuu pitkälti ajantasaiseen lain säädäntöön, kohteen lakisäätöisiin turvallisuussuunnitelmiin sekä turvallisuussuunnittelussa käytettyihin oppaisiin. Pelastusturvallisuuden taustojen selvittämiseen käytetään Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastosta saatavaa tilastotietoa.

Juuan vankilan paloturvallisuuden nykytilan arvioimiseen käytetään Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön pelastussuunnitelman turvallisuuskävely lomaketta. Lomakkeen avulla havainnoidaan paloturvallisuuteen olennaisesti vaikuttavien asioiden olemassa olo. Paloturvallisuuden nykytilan arvioimisen yhteydessä, toteutetaan Juuan vankilan valvonnassa toimiville henkilöille kyselytutkimus, jossa selvitetään heidän käsitystä paloturvallisuuden tasosta Juuan vankilassa. Näistä saatuja tietojen perusteella saadaan selkeä kuva Juuan vankilan paloturvallisuuden nykytilasta, jota voidaan verratta pelastuslain määräämiin velvollisuuksiin ja arvioida onko nykyinen taso riittävä.

Paloturvallisuuteen liittyen on tehty useita opinnäytetöitä, joitakin myös Rikosseuraamuslaitokselle. Suurimmassa osassa tavoitteena on ollut parantaa yksilöidyn yksikön pelastusturvallisuutta sekä tutkia pelastusturvallisuuden kehittämisen mahdollisuuksia. Lähestymistapa on usein lakisääteisten velvollisuuksien selvittäminen sekä yksikön nykytilan arviointi. Kehitysehdotuksina näissä opinnäytetöissä hyvin usein on koulutuksen ja paloturvallisuustietouden lisääminen. Tutkimusasetelma on tässä opinnäytetyössä hieman erilainen, vaikkakin myös tässä työssä selvitetään paloturvallisuuden nykytilaa. Kehittämiskysymys, ”Voidaanko vankeja käyttää osana vankilan pelastusturvallisuutta?”, on näkökulmana hyvin poikkeava, verrattuna aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin. Tutkimuksieni perusteella en löytänyt ainuttakaan opinnäytetyötä, missä asiaa olisi käsitelty asiakkaiden osallistamisesta osana pelastustoimintaan, yleensä tämän kaltaiset työt keskittyvät henkilökunnan kouluttamiseen sekä rakenteellisen paloturvallisuuden parantamiseen.

4.1 Keskeiset käsitteet

Pelastuslaki, jonka tavoitteena on ihmisten turvallisuuden parantaminen, onnettomuuksien ehkäisy sekä varmistaa onnettomuustilanteessa ihmisten pelastaminen että seurausten rajoittaminen mahdollisimman vähäisiksi (Pelastuslaki 379/2011). *Pelastusasetus* säätelee kohteet joihin pelastussuunnitelmat on laadittava, sekä mitä pelastussuunnitelman tulee sisältää (Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011). *Pelastustoimen palvelutasopäätös* on alueen kuntien kanssa tekemä sopimus, missä määritellään pelastustoimen taso sekä kuntien maksumuksista. Palvelutasopäätökseen on kerätty tieto alueellisista uhkista ja riskeistä sekä määritelty toiminnan taso ja käytettävissä olevat resurssit. (Pohjois-Karjalan Pelastuslaitos 2021.) *Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilasto PRONTO* on pelastustoimen seuranta- ja kehittämistä sekä onnettomuuden selvittämistä varten luotu järjestelmä. PRONTO:n aineisto muodostuu alueellisten pelastuslaitosten keräämistä ja raportoiduista tiedoista. Opinnäytetyöhön on otettu maan laajuisesti pelastustoimen kirjaamat toimenpiteet vankiloissa viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Tämän tiedon hankkiminen antaa realistisen kuvan vankiloissa tapahtuvista rakennuspaloista ja rakennuspalo vaarasta.

Paloturvallisuudella tarkoitetaan rakenteellisia asioita, joilla estetään palon leviämistä tai nopeutetaan palon havaitsemista ja alkusammutusta. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi palo-ovet, automaattiset paloilmoinlaitteistot ja sprinklerijärjestelmät. *Pelastusturvallisuudella* tarkoitetaan tulipalojen tai muiden onnettomuuksien ennaltaehkäisyä sekä riittävää varautumista näiden tilanteiden varalla. *Tulipalolla* tarkoitetaan hallitsemattomassa tilassa olevaa, levinnyttä tulta josta pelastautumiseen asuinrakennuksesta aikaa on vain muutamia minutteja. Tulipalossa syntyy nopeasti tappavia kaasuja, kuten häkää, joka myös on yleisin kuolinsyy tulipalossa. (Keski-Suomen Pelastuslaitos.)

Kuvio 3 Palamisen edellytykset (mukaillen Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, alkusammutuskoulutus)

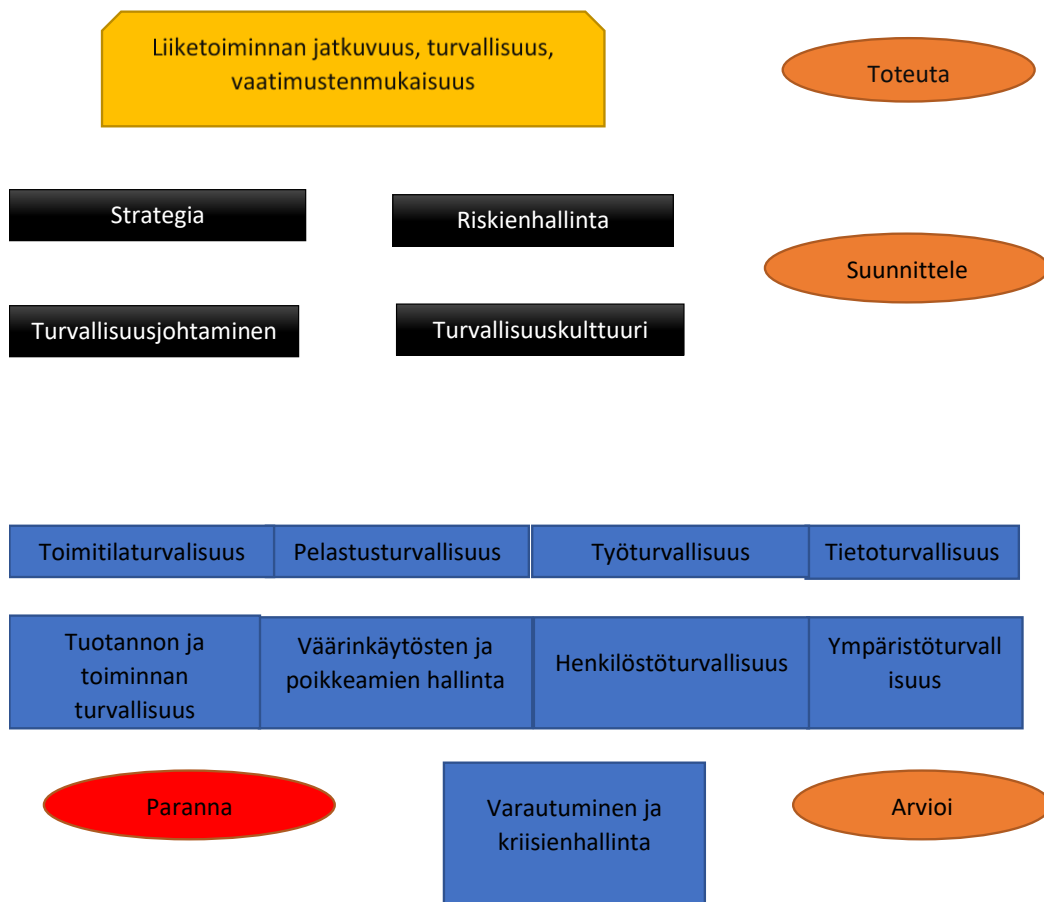
Palaminen on kemiallinen reaktio, jossa aine yhtyy happeen synnyttäen valoilmion ja korkean lämpötilan (Sanastokeskus TSK 2006). Palo vaatii kehittyäkseen happea, palavaa ainetta sekä riittävästi lämpöä, joista muodostuu katkeamaton ketjureaktio.

Sammutustoimilla tarkoitetaan palamiseen vaadittavan katkeamattoman ketjureaktion häirintää jäähdyttämällä, tukahduttamalla tai raivaamalla palavaa materiaalia (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, alkusammutuskoulutus). *Pelastussuunnitelma* on kiinteistöihin laadittava pelastuslain velvoittama suunnitelma, jonka laadinta vastuu on kiinteistön haltijalla. Pelastussuunnitelman tavoitteena on varmistaa, että yritys kehittää turvallisuuttaan järjestelmällisesti. Pelastussuunnitelman tulee sisältää kiinteistöön liittyvät riskit, toimintaohjeet tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä vaaratilanteessa toimimiselle. (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2021.) *Omatoiminen varautuminen* on Pelastuslain määräämä suunnitelma, jossa yritys veloitetaan huolehtimaan määrättyistä velvoitteista. Näihin kuuluvat alkusammutuskaluston toimintakunnon ylläpito, riittävän koulutuksen tarjoaminen ja selkeiden toimintaohjeiden laatimisen onnettomuus- ja vaaratilanteiden varalta sekä myös niiden ehkäisy. (Pelastuslaki 379/2011.)

4.2 Turvallisuus

Turvallisuus käsitteenä on suomen kielessä sana, joka tarkoittaa useaa eri asiaa. Englannin kielessä turvallisuus on jaettu useaan eri osa-alueeseen jotka jokainen kuvailevat turvallisuutta eri näkökulmista. (Mäkinen 2007, 56.)

Security ymmärretään periteisenä kovana turvallisuutena, johon kuuluu vartiointi sekä toimitilaturvallisuus. Turvallisuussuunnittelun näkökulmasta *security* on suojautumista ihmisen tarkoituksellisella myötävaikutuksella aiheuttamaa häiriötä vastaan, esimerkiksi tunkeutuminen, anastaminen tai muu lain vastainen toiminta. *Safety* käsitetään vastaavasti usein turvassa, suojassa olemisena, työsuojeluna tai palo- ja pelastustoimena. Turvallisuussuunnittelussa *safety*ä pidetään pehmeänä turvallisuutena, jossa suojaudutaan onnettomuuksia, vahinkoja, luonnonvoimia tai laiterikkoja vastaan. (Mäkinen 2007, 56.) *Safeguards* on käsite, jolle ei suomen kielestä selkeää vastinetta löydy, mutta esimerkiksi tietoturva on yksi näkökulma kyseiseen termiin. Suunnittelussa *safeguards*illa estetään aineiston, aineen tai asian väärinkäyttöä tai väärin käsiin joutumista.

Kuva 2 Elinkeinoelämän yritysturvallisuus-malli (mukaillen Elinkeinoelämän keskusliitto, 2016).

Turvallisuussuunnittelu on suomalaisissa yrityksissä usein pilkottu pieniin osiin, jossa eri osa-alueet eivät synkronoidu kokonaisuudeksi. Kun puhutaan yrityksen kokonaisvaltaisesta turvallisuussuunnittelusta, tulisi apuna käyttää Markku Pesosen vuonna 1993 väitöskirjaansa laatimaa elinkeinoelämän yritysturvallisuusmallia. Mallissa yrityksen turvallisuuden osat on jaettu eri osa-alueisiin ja mallia on käytetty ja käytetään edelleen suomalaisen yritysturvallisuuden koulutuksen peruskivenä (Mäkinen 2007, 69-71). Kuvan 2 tarkoituksena on osoittaa mitä osa-alueita yritysturvallisuuteen kuuluu, kuinka turvallisuussuunnittelua tulisi tehdä ja miten se käytännössä toteutetaan, jotta voidaan taata liiketoiminnan jatkuvuus, turvallisuus sekä vaatimustenmukaisuus.

4.3 Turvallisuus Rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamuslaitoksen viimeisin turvallisuuslinjaus on tehty vuonna 2015 ja sen tarkoituksena oli luoda yhtenäiset turvallisuuteen liittyvät toimintamallit, joita henkilöstön odotetaan noudattavan. Turvallisuuslinjauksen turvallisuuden osa-alueista esiin oli nostettu dynaaminen turvallisuus, jossa aktiivisen vuorovaikutuksen ja aloitteellisen kommunikoinnin avulla ylläpidetään järjestystä ja turvallisuutta. Dynaamisen turvallisuuden perustana on henkilökunnan korkea ammattietiikka sekä tiedot ja taidot, jotka mahdollistavat vankeja motivoivan työtteen käyttämisen. (Rikosseuraamuslaitos 2015). Kuitenkin Jyri Paasonen on nostanut vuonna 2021 tekemässään Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön raportissaan esiin koulutetun henkilökunnan jatkuvan vajeen vankiloissa sekä osastoilla yksin työskentelyn, joka heikentää lähityön laatua. (Paasonen 2021).

Turvallisuuslinjauksessa on myös huomioitu toiminnan kannalta keskeisiä turvallisuutta ohjaavia lakeja joiden noudattamisessa keskitytään perustavoitteen ylläpitämiseen. Perustavoite saavutetaan henkilöstön vuosittaisella tehtävänkuvaan liittyvällä turvallisuuskoulutuksella. (Rikosseuraamuslaitos 2015). Paasonen taas vastaavasti nostaa esiin raportissaan laitosten erot koulutusten tarjoamisessa ja hänen havaintojen perusteella puutteita on jo perusturvallisuus asioissa, kuten pelastustoimintaan olennaisesti liittyvissä turvallisuuskävelyissä. Paasonen nostaa esiin raportissaan koulutuksen yhdenmukaistamisen ja tasapuolisen tarjoamisen koko henkilöstölle. (Paasonen 2021).

Turvallisuustaso vaihtelee suuresti Suomen vankiloissa. Osaltaan tämä johtuu laitosten toimintaperiaatteiden erosta, osaltaan rakenteiden erilaisuudesta. Osa yksiköistä on moderneja nykypäivän tarpeet huomioon ottavia kiinteistöjä, osa taas 1800-luvulta, joita modernisoidaan vaatimuksien tasolle koko ajan. Paasonen nostaa esiin raportissaan Rikosseuraamuslaitoksen sisäisen osaamisen vähyyden toimitilaturvallisuudesta sekä osittain vanhentuneen tai puutteellisen teknisenturvallisuuden tason (Paasonen 2021).

4.4 Palo- ja pelastusturvallisuus Rikosseuraamusalalla

Pelastuslain 3 luku määrittelee rakennuksen omistajan ja haltijan velvollisuudet. Näihin velvollisuuksiin kuuluu muun muassa pelastustoiminnan varmistaminen onnettomuustilanteissa, poistumisteiden varmistaminen, pelastusturvallisuuteen liittyvien laitteiden kunnossapito, omatoiminen varautuminen sekä pelastussuunnitelman ylläpito. Pelastussuunnitelma on laadittava Pelastuslain 3 luvun 15 § mukaan kohteisiin, jonka palo- ja pelastusturvallisuuteen liittyvät riskit ovat merkittävästi korkeammat kuin normaalin kohteen. (Pelastuslaki 379/2011). Tarkemmin pelastussuunnitelman laatimisen määräyksistä ja sisällöstä määrää pelastusasetus vuodelta 2011 (Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011). Vankiloiden kannalta tärkeimpiä paloja pelastusturvallisuuden ylläpitäjiä ovat ajantasaiset pelastus-, poistumis- ja turvallisuus-suunnitelmat.

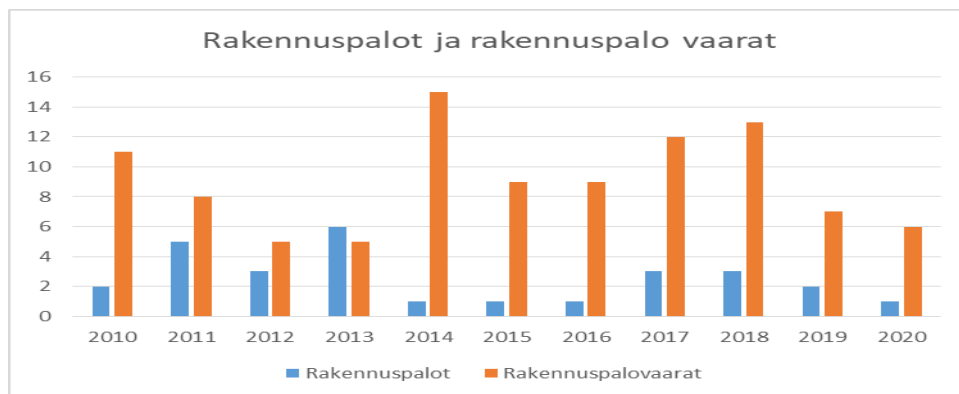
Omatoimisen varautumisen osuus vankiloiden palo- ja pelastusturvallisuudessa on merkittävä, kun otetaan huomioon toimintaympäristö, jossa toimitaan. Alkusammutukselle tulipalotilanteissa on aikaa vain muutamia minuutteja, jonka jälkeen henkilökunnan mahdollisuudet turvallisen pelastustoiminnan suorittamiseen pienenevät merkittävästi. Pelastuslain (379/2011) 3 luvun 15 § velvoittaa vankilat laatimaan pelastussuunnitelman sekä huolehtimaan siihen liittyvistä velvoitteista. Näihin velvoitteisiin kuuluu alkusammutuskaluston toimintakunnon ylläpito, oikeanlaisen koulutuksen tarjoaminen sekä selkeiden toiminta ohjeiden laatiminen onnettomuus- ja vaaratilanteiden varalle sekä niiden ehkäisy. Samaisen lain 3 luvun 14 § omatoiminen varautuminen velvoittaa kiinteistön haltijan tai toiminnanharjoittajan osaltaan huolehtimaan tulipalojen ja vaaratilanteiden ehkäisystä, varautumaan suojaamaan henkilöitä, omaisuutta sekä ympäristöä vaaratilanteissa, aloittamaan pelastustoimet omien kykyjen mukaan sekä turvaamaan henkilöiden poistuminen tulipalo ja vaaratilanteissa. (Pelastuslaki(379/2011). Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuusinsinööri Ari Pakarisen mukaan, kaikki Suomen vankilat on varustettu automaattisilla paloilmoitinjärjestelmillä, joista hälytykset menevät viiveettä alueen hätäkeskuksiin. Suurin osa Suomen vankiloista sijaitsee kaupunkikeskuksissa, joissa pelastuslaitoksella on minuutin toimintavalmiudessa olevat pelastusyksiköt, vastaavasti osa vankiloista sijaitsee kaukana jatkuvan valmiuden pelastusyksiköstä. Varsinkin viimeksi mainitun yksiköiden kohdalla, omatoimista varautumista tulee ylläpitää korkealla tasolla riittävän pelastustoiminnan takaamiseksi onnettomuustilanteissa.

Vankiloista löytyy monipuolisesti alkusammutukseen käytettävää laitteistoa, erilaisia käsiammuttimia, pikapaloposteja, sammutuspeitteitä sekä pelastautumishuppuja. *Käsiammuttimet* pääsääntöisesti 6 kg paineellisia neste- tai jauhesammuttimia lisäksi löytyy erikoissammuttimia sähköpaloihin tarvittavissa kohteissa. *Sammutuspeitteet* ovat lasikuituvahvisteisia kankaisia peitteitä, jotka hetkellisesti kestävät useiden satojen asteen kuumuuden. *Pikapalopostit* on vesijohtoverkkoon kytkettyjä asemia, joissa letku ja suihkuputki ovat valmiiksi paikallaan ja ovat helposti otettavissa käyttöön tarvittaessa. Pikapalopostit tarjoavat tarvittaessa suuren

määrän vettä sammutukseen tai savukaasujen jäähdytykseen. *Pelastautumishuput* suojaavat evakointitilanteissa poistumisreitillä olevia savukaasuja vastaan. Näiden lisäksi vankiloista löytyy Nomexin valmistamia paloasuja, drägerin paineilmahengityslaitteita sekä läpilyöntisuihku-putkia.

4.5 Palo- ja pelastusturvallisuus tilastollisesti Rikosseuraamuslaitoksella

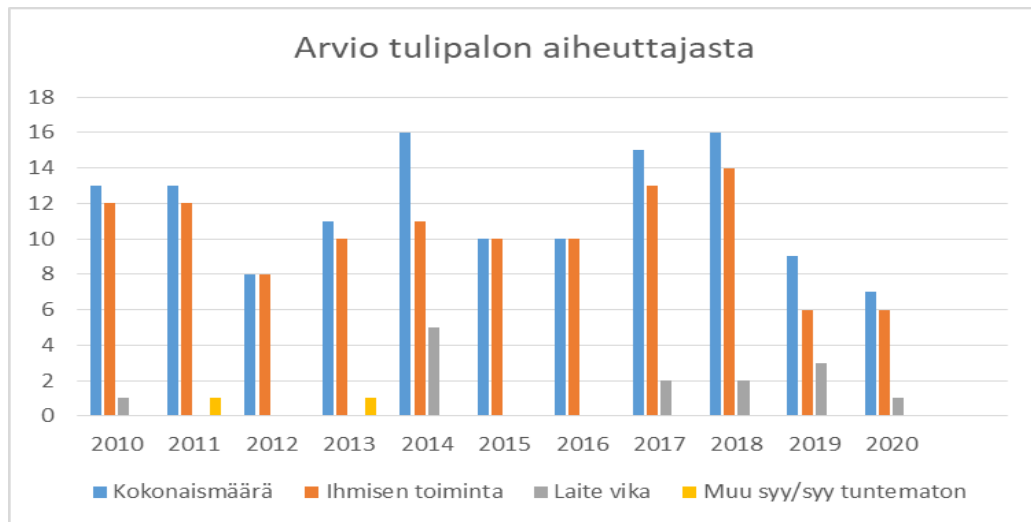
Rikosseuraamuslaitoksen palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilaa arvioitaessa on hyväksikäytetty Pelastusopiston ylläpitämää pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastoa PRONTOA. Tilastosta on määritellyillä hakuehdoilla rajattu rakennuspaloihin tai rakennuspalovaaroihin liittyvät kirjaukset. Tilasto on valtakunnallinen, vuosien 2010-2020 väliseltä ajalta. Tilastossa on ainoastaan pelastustoimen tehtävät, ensihoidon tehtäviä kyseiseen järjestelmään ei kirjata.

Kuvio 4 Rakennuspalot ja rakennuspalovaarat Rikosseuraamuslaitoksella 2010-2020 (PRONTO)

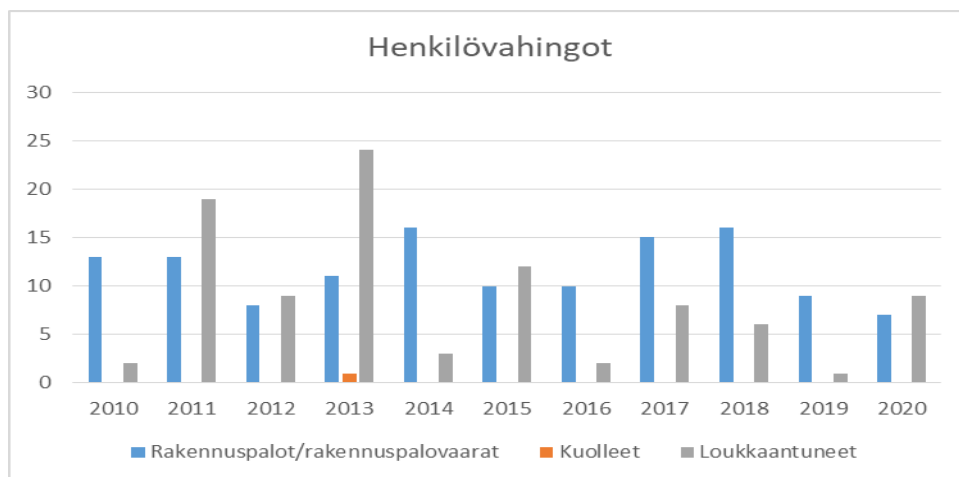
Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä on tarkastelujakson aikana tapahtunut 128 kappaletta rakennuspaloja tai rakennuspalovaaroja. Tilastollisesti Rakennuspalovaaroja on ollut merkittävästi enemmän.

Rakennuspalolla tarkoitetaan tilannetta, jossa palo on syttymiskohdastaan päässyt leviämään ja on sytyttänyt muita rakenteita tai irtaimistoa tuleen. Rakennuspaloksi kirjataan myös sellaiset tilanteet, jossa palo on onnistuneella alkusammutuksella sammutettu tai itsestään sammuneet tulipalot. Rakennuspalovaaraksi vastaavasti kirjataan tilanteet, jossa palosta tai ylikuumenemisen johdosta on syntynyt näkyvää savua, mutta palo ei ole levinnyt rakenteisiin. (Pelastusopisto 2015).

Kuvio 5 Tulipalojen aiheuttajat vankiloissa 2010-2020 (PRONTO)

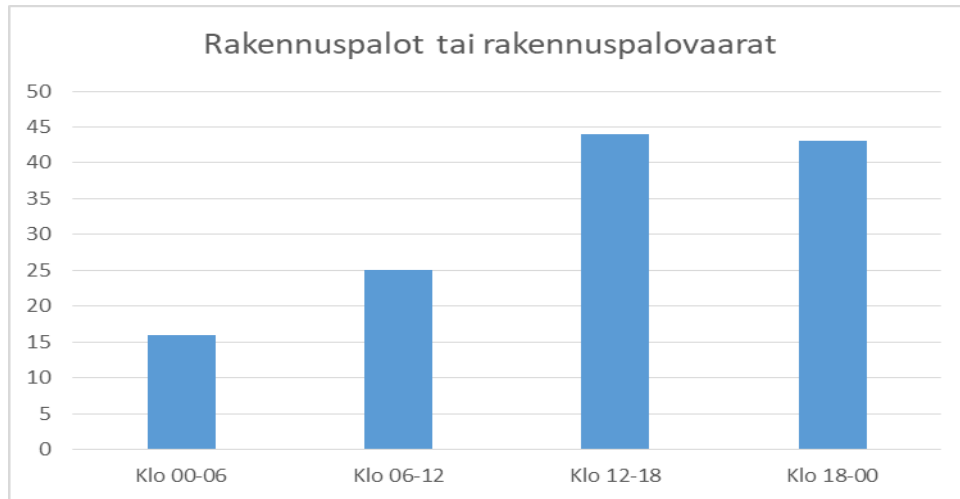
Yleisin syy tulipaloon vankilassa on PRONTON tietojen mukaan ihmisen toiminta. Paasonen raportin mukaan suurin osa tulipaloista tapahtuu selleissä, jossa vanki sytyttää tuleen selleissä olevaa irtaimistoa. Alkutilanteessa vankilan henkilökunnan nopea alkusammutus usein estää tilanteen leviämisen, mutta valitettavan usein henkilökunta menee uhkarohkeasti näihin tilanteisiin, ilman riittävää suojaantumista tulipaloa tai palokaasuja vastaan. (Paasonen 2021).

Kuvio 6 Henkilövahingot vankiloiden tulipaloissa 2010-2020 (PRONTO)

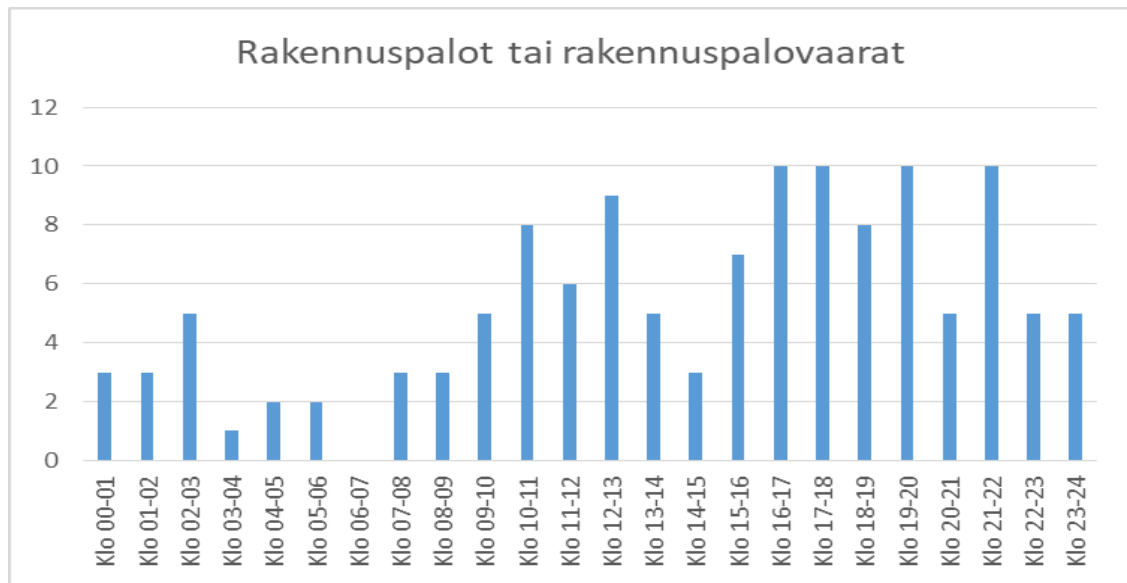
Vuosien 2010 ja 2020 välillä tulipaloissa on kuollut yksi ihminen ja eritasoisesti loukkaantuneita on ollut tarkastelujaksolla lähes sata (PRONTO). Paasonen (2021) tutkimuksessaan esiin nostama uhkarohkea toiminta osaltaan selittää näitä suuria loukkaantumislukuja. Tulipalon tapahtuessa tehokkaalle alkusammutukselle on aikaa vain 2-3 minuuttia, jonka jälkeen tulipalon kuumuus

ja myrkylliset kaasut vaativat sammutustoiminnassa hyvää suojautumista sekä paineilmahenkityslaitteen käyttämistä. Henkilökunta tiedostaa tulipalon aiheuttaman suuren riskin laitosturvallisuuteen sekä sen tosiasian ettei missään vankilassa pelastuslaitos ehdi mukaan alkutilanteisiin. Tilanteet pyritään hoitamaan nopeasti, jolloin työturvallisuudesta huolehtiminen jää huomioimatta. Tarkastelujaksolla vuosittain keskimäärin sattui 2,5 tilannetta, jotka oli järjestelmään kirjattu rakennuspaloina ja joissa olisi ollut potentiaalia mahdollisesti suurempiinkin henkilövahinkoihin.

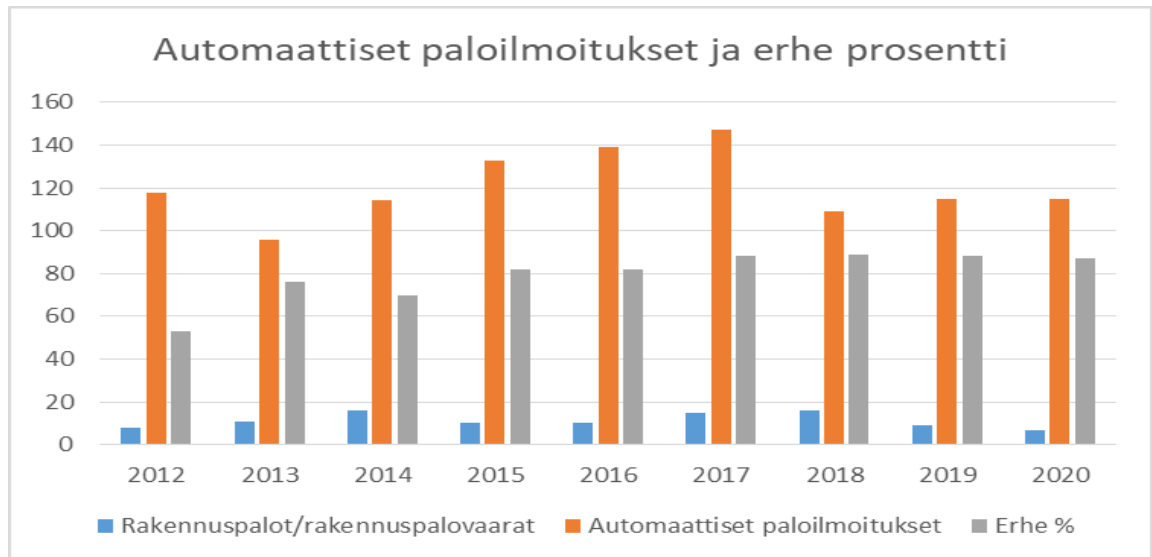
Kuvio 7 Rakennuspalojen tai rakennuspalovaarojen ajankohdat vankiloissa (PRONTO)

Kun tilastosta tutkittiin kellonaikoja, mihin vuorokauden aikaan rakennuspalot tai rakennuspalovaarat yleisimmin sattuvat, esiin nousi kello 12 ja 24 välinen aika. Tarkastelujakson aikana tapahtuneista 128 tapahtumasta, 87 tapahtui edellä mainitulla aikavälillä. Aamuyön tunnit, klo 00-06 olivat taas tilaston mukaan rauhallisia, tällöin oli tarkastelujakson aikana tapahtunut ainoastaan 16 tapahtumaa.

Kuvio 8 Rakennuspalot tai rakennuspalovaarat eri kellonaikoina (PRONTO)

Kun tilastoa katsotaan rakennuspalojen ja rakennuspalovaarojen kohdalta tunneittain, nousee tilastosta esiin viisi kellonaikaa, jolloin tapahtumia on ollut 9 tai enemmän. Eniten hälytyksiä tapahtuu kello 16-22 välisenä aikana.

Kuvio 9 Rakennuspalot tai rakennuspalovaarat, automaattiset paloilmotukset ja erheprosentti Suomen vankiloissa vuosina 2012-2020 (PRONTO)

Jos taas verrataan todellisia rakennuspaloja tai rakennuspalovaaroja automaattisiin paloilmotuksiin, voidaan PRONTON tilastosta todeta, että Suomen vankiloissa vuosittain tapahtuu verrattain paljon niin kutsuttuja vääriä hälytyksiä. Useimmiten nämä hälytykset johtuvat ihmisten

huolimattomuudesta tai vääränlaisesta toiminnasta. Jos kaikkien Suomen vankiloiden erhehlytysten keskiarvoa vuosilta 2012-2020, 79,4 prosenttia, verrataan valtakunnalliseen kaikkien ilmoittimien prosenttiin, voidaan sen todeta olevan keskimääräistä matalampi. Valtakunnallisesti erhehlytysprosentti on yleisesti yli 90 prosenttia hälytyksistä ja esimerkiksi vuonna 2014 se oli 95,7 prosenttia kaikista automaattisista ilmoituksista.

4.6 Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuus

Juuan vankila on 1940-luvulla rakennettu, alun perin mylly- ja meijerikäyttöön tarkoitettu kiinteistö. 1978 kiinteistö on remontoitu vankila käyttöön sopivaksi. Aluksi työtoiminta ja vankien asunotilat olivat samassa kiinteistössä, mutta toiminnan laajentuessa työtoiminnalle rakennettiin omat toimitilat vuonna 1994 ja vankilarakennus saneerattiin kokonaan asuin käyttöön. Samoihin aikoihin rakennettiin myös hallintorakennus, jossa nykyään sijaitsee valvonnan työpisteet, vankiterveydenhuollon toimipiste, johtajien ja virastosihteerin toimistot, vankien ja henkilökunnan ruokalat, väestönsuoja sekä valvonnan sosiaalityöt.

Juuan vankila on betonirunkoinen ja tiiliverhoiltu kiinteistö, jonka sisällä olevat väliseinät on myös pääasiassa muurattuja. Kevyitä Gyprocista tai lastulevystä valmistettuja rakenteita ei löydy kuin muutamia. Lattiapinnat selleissä ja yleisissä tiloissa ovat linoleumia ja märkätiloissa laattaa. Sisätilojen katot ovat pääsääntöisesti betonisia, mutta yleisissä tiloissa on kattoja las-kettu puurungolla ja kattolevyillä. Asuin tiloja on kolmessa kerroksessa, joista löytyy 21 erillistä selliä ja asuinpaikkoja vankilassa on 40 hengelle. Lisäksi kellaritasolta löytyy punttisali sekä eristyssellit. Osastoja on neljä, joista jokainen on palo-ovilla eristetty erillinen palo-osasto. Asumattoman sellin palokuorma on vähäinen ja koostuu lastulevystä pöydästä, jääkaapista sekä sängystä jonka patja ja tyyny ovat käsitelty palosuoja-aineella. Kuitenkin tulee huomioida vankien omien varusteiden, vaatteiden, papereiden, sähkölaitteiden ja kuivatuotteiden tuoma merkittävä palokuormaa lisäävä vaikutus. Kiinteistö on varustettu automaattisella paloilmoinin järjestelmällä sekä riittävällä määrällä alkuammutusvälineitä. Hätäpoistumiseen kerroksilta on varattu useampi toisistaan erillään olevat ja merkityt reitit.

4.7 Turvallisuuskävely ja havainnot

13.5.2021 suoritettiin turvallisuuskävely vankilarakennuksessa, jossa havainnoitiin vankilan palo- ja pelastusturvallisuuden nykytila. Apuna käytettiin Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön turvallisuuskävelyn tarkistuslistaa. Tarkistuksesta ei annettu ennakkotietoa kiinteistöhuollolle, henkilökunnalle eikä vangeille. Tieto oli ainoastaan vankilan johdolla. Tarkistuslistassa on neljä arvioitavaa osa-alueita: yleiset asiat, ulkoalueet, hätätilanteisiin varautuminen ja sisätilat. ja Arvioitavia kohteita on 46 kappaletta. Juuan vankilan osalta puutteita oli ainoastaan neljässä kohteessa. Osittain puutteet johtuvat käynnissä olevasta remontista, mutta ne kirjataan arvioon tämän hetkisenä tilana, mitään muuttamatta, poistamatta tai lisäämättä.

Piha-alueella oleva grillikota, joka on vankien ahkerassa käytössä. Kotaan sisälle on varastoitu merkittävä määrä poltettavaksi tarkoitettua puuta aivan tulisijan viereen muodostaen turvallisuusriskin. Alkusammutusvälineitä kodasta löytyy yksi 6 kg jauhesammutin. Myöskään tulisijan hormin nuohoamisesta ei löydy minkäänlaista dokumentteja ja kun käyttöaste on kova, nokipalon mahdollisuus hormissa kasvaa koko ajan. Pihalla on myös avogrilli, jonka sijainti on riittävän kaukana rakennuksista, mutta koska grillissä poltetaan puita, on kipinöinti mahdollista ja kivaan aikaan tämä voi aiheuttaa maastopalon vankila-alueelle.

Ensimmäisessä kerroksessa hätäpoistumistie on merkattu oikein, mutta vanhentuneella tekniikalla (kyltti ja vieressä valaisin). Poistumisteiden merkkivaloja useita pimeinä eikä sammutuspeite ole sille merkityllä paikalla. Päädyn palo-ovi kiilattu auki. Yhden sellin paloilmaisin oli muovilla huputettuna. Toisessa kerroksessa paloilmaitin painikkeen kyltti puuttuu, keittiön palo-ovet molemmat kiilattu auki. Hätäpoistumisteiden valoja puuttuu ja yksi on rikki. Sammutuspeitto puuttuu yleisistä tiloista ja keittiössä sijoitettu huonosti havaittavaan paikkaan. Kolmas kerros on juuri remontoitu kerros jossa kaikki turvavälineet kunnossa, kuitenkin sammutuspeitteen käyttökelpoisuus ulkoisen havainnoinnin perusteella ei ole enää parasta mahdollista tasoa.

Yleisilmeeltään kiinteistön sisätilat ovat siisti, joskin joissakin selleissä annettiin siisteydestä ja tavaramäärästä siivous kehotuksia. Sammuttimet pääsääntöisesti paineellisia nestesammuttimia, joitakin jauhesammuttimia vielä löytyy, mutta nekin vaihtuvat vanhentumisen myötä nestesammuttimiin. Sähköpääkeskuksen yhteydessä oli sinne soveltumaton nestesammutin ja tämä vaihdetaan tulevaisuudessa hiilidioksidi sammuttimeen. Osan puutteista voi perustella käynnissä olevalla remontilla. Paloilmaitinlaitteessa on viimeisen parin viikon aikaan ollut useita häiriötiloja, joista tehty korjauspyyntöjä kiinteistöhuollolle, viimeisin tarkastuspäivänä.

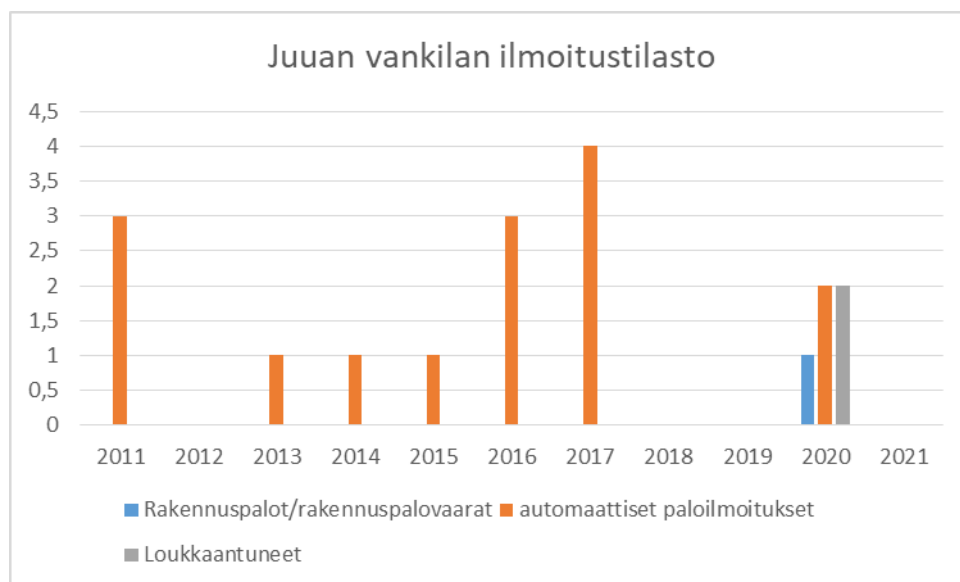
Pelastussuunnitelmat ovat vankilassa ajan tasalla ja tarvittavat muutokset on tehty maaliskuussa 2021. Pelastussuunnitelmasta löytyvät vastuuhenkilöt sekä omatoimisen varautumisen suunnitelma. Vankilalle on laadittu myös pohjapiirros, mihin on merkattu palo-osastoinnit, palopostit, sammuttimet, kokoontumispaikat, väistötilat, sähkön- ja veden pääsulut, hätäpoistumistiet, paloilmaitin painikkeet sekä ilmastoinnin hätäkatkaisut. Vankila on myös pyrkinyt vuosittain järjestämään henkilökunnalle alkusammutuskoulutusta ja ensiapukoulutusta kolmen vuoden välein. Valvonnan vahvuus on koko ajan vähintään kaksi, virka-aikana usein huomattavasti enemmän. Haasteeksi muodostuu yöaika, jolloin paikalla ei ole kuin vuorossa olevat kaksi vartijaa. Työtoiminnan muutoksen vuoksi todennäköisin tulipalon tapahtumapaikka on asunto-osasto.

Juuan palolaitos on virka-aikaan (8-16) minuutin lähtövalmiudessa vahvuudella 1+1. Virka-ajan ulkopuolinen pelastustoimen valmiuden ylläpito hoidetaan palvelutasopäätöksen (2020) mukaisesti vapaamuotoisella varallaololla vahvuudella 1. Vasteaika virka-ajan ulkopuolella on

30 minuuttia. (Pohjois-Karjalan Pelastuslaitos 2021). Juuan paloasema sijaitsee kilometrin päässä Juuan vankilasta. Paloasemalla on jatkuvassa valmiudessa ambulanssi, jossa normaalin ensihoidon varusteiden lisäksi heittosammutin, kaksi 6 kg jauhesammutinta sekä läpilyönti-putki vedelle ja jauheelle.

4.8 Juuan vankilan tilastot ja kyselytutkimukset

PRONTON tilastojen mukaan Juuan vankilassa on ollut vuosien 2011-2021 välisenä aikana 16 pelastustoimen toimenpiteitä vaatinutta hälytystä. Suurin osa on ollut automaattisen paloilmoittimen välittämiä hälytyksiä, mutta joukossa on ollut myös yksi rakennuspalovaara. Kaikkien hälytyksien aiheuttajaksi on PRONTO tilastoon kirjattu ihmisen toiminta, pääsääntöisesti ruuanlaiton yhteydessä tapahtuneita virheitä (PRONTO.)

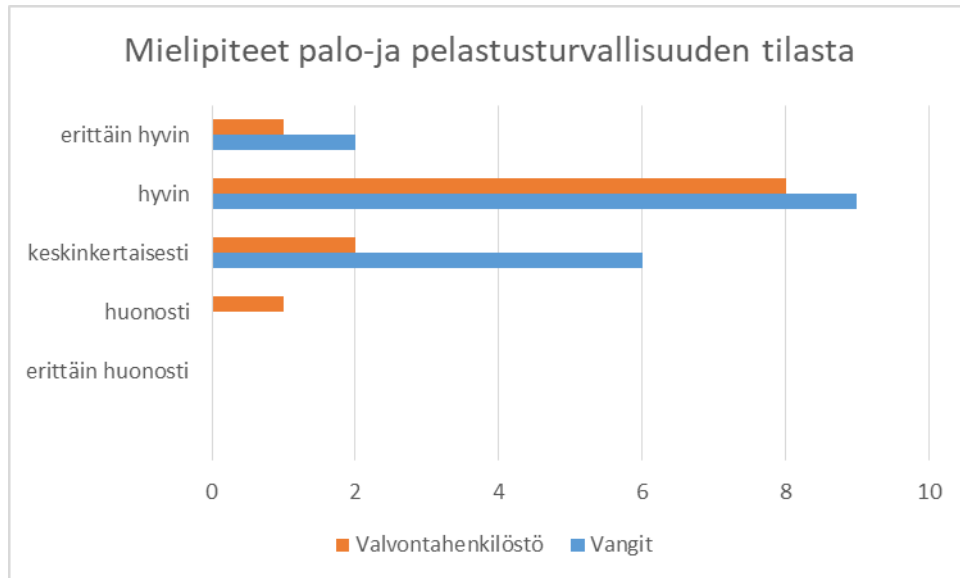

Kuvio 10 Juuan vankilan onnettomuustilasto 2011-2021 (PRONTO)

Juuan vankilassa on tapahtunut vuosien 2011 ja 2021 välisenä aikana ainoastaan yksi rakennuspalot tai rakennuspalovaara. Automaattisia paloilmoituksia on vastaavasti ollut 15.

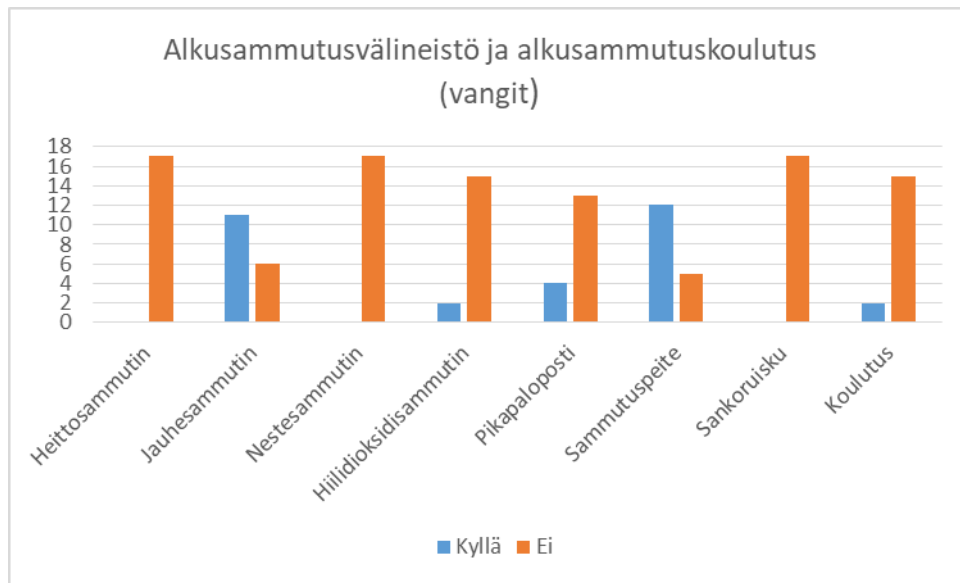
Osana palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilan arviointia toteutettiin kyselytutkimus sekä vankeille että valvontahenkilökunnalle. Kyselyllä selvitettiin palo- ja pelastusturvallisuuden tilaa Juuan vankilassa osallistujien mielestä, alkusammutusvälineistön tuntemusta ja siihen saatua koulutusta, kokoontumispaikan sijaintia, hätäpoistumisteiden tuntemusta sekä niiden käyttöön saatua koulutusta. Lisäksi kaikilta osallistujilta kysyttiin, mikä asiat parantaisivat Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuutta. Erillisiä kysymyksiä valvontahenkilökunnalle oli henkilökoh-

tainen pelastusturvallisuuteen vaikuttaminen, kiinnostus osallistua pelastusturvallisuuden kehittämiseen, ja käsitystä kuinka nopeasti palokunta saapuu vankilalle virka-ajan ulkopuolella. Vangeille oli yksi erillinen kysymys, jossa tiedusteltiin halukkuutta osallistua vangeille suunnattuun palo- ja pelastusturvallisuuskoulutukseen. Osallistuminen kyselytutkimukseen oli vapaaehtoista ja osallistujamääräksi muodostui valvontahenkilöstöstä 12(N=12) ja vangeista 17(N=17).

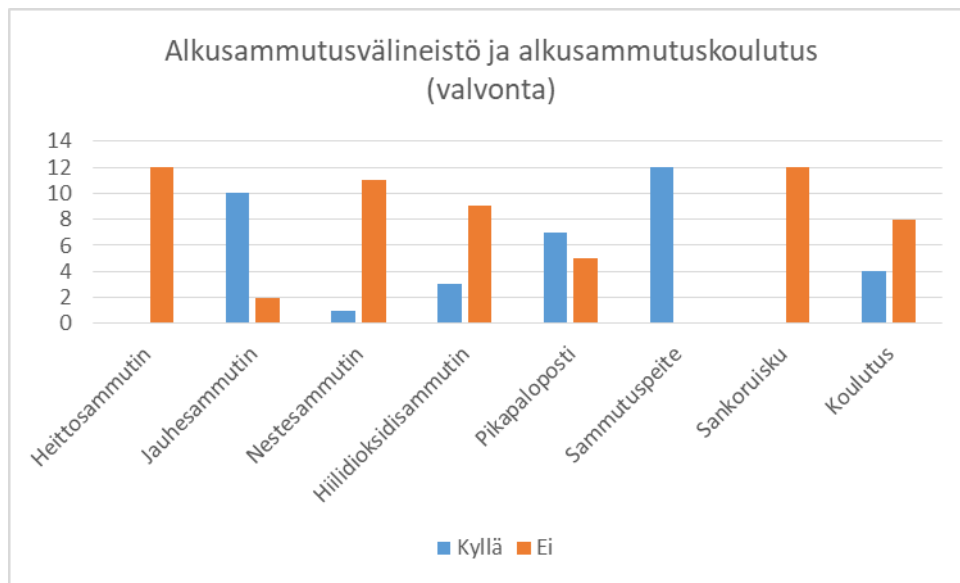

Kuvio 11 Palo- ja pelastusturvallisuuden tilan tuntemus Juuan vankilassa (n=29)

Kun kysyttiin mielipidettä, kuinka palo- ja pelastusturvallisuudesta on Juuan vankilassa huolehdittu vastaajien mielestä, ei vastaajaryhmien välille muodostunut juurikaan eroja. Suurimman osan vastaajien mielestä asioista on huolehdittu hyvin. Valvontahenkilökunnasta yhden mielestä palo- ja pelastusturvallisuus on hoidettu huonosti. Tietenkin täytyy ottaa huomioon, että vankien tuntemus palo- ja pelastusturvallisuudesta on suppeampi ja heidän näkemyksensä voi valvontaan verrattuna olla vähemmän kriittinen.

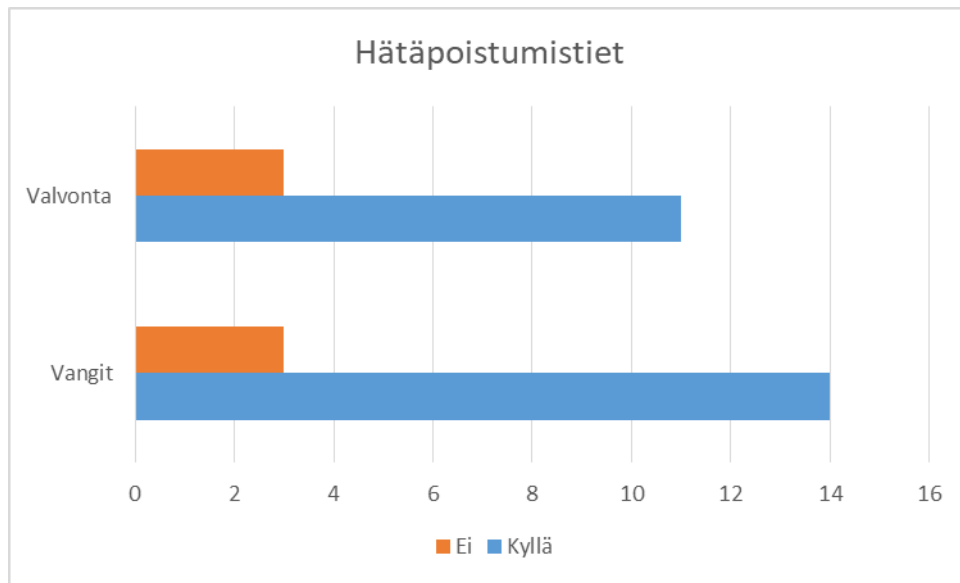

Kuvio 12 Alkusammutuskalusto sekä alkusammutuskoulutus (vangit, n=17)

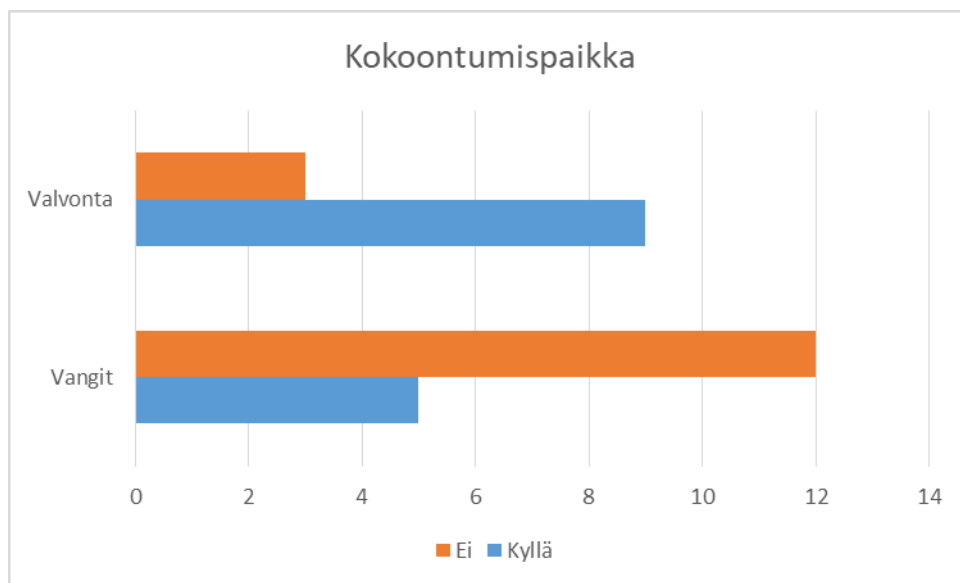

Kuvio 13 Alkusammutuskalusto sekä alkusammutuskoulutus (valvonta, n=12)

Juuan vankilasta alkusammutuskalustoa löytyy, jauhe-, neste- ja hiilidioksidisammuttimia, lisäksi on pikapaloposteja sekä sammutuspeitteitä. Pääsääntöisesti olemassa oleva kalusto oli tunnistettu hyvin, mutta kun kysyttiin saatua koulutusta alkusammutusvälineistön käyttämiseksi, oli tulos sekä vankien että valvontahenkilökunnan osalta huolestuttavan negatiivinen. Vangeista alkusammutusvälineisiin koulutuksen oli 17 vastaajasta saanut ainoastaan kaksi ja valvontahenkilökunnan 12 vastaajasta koulutuksen oli saanut neljä.

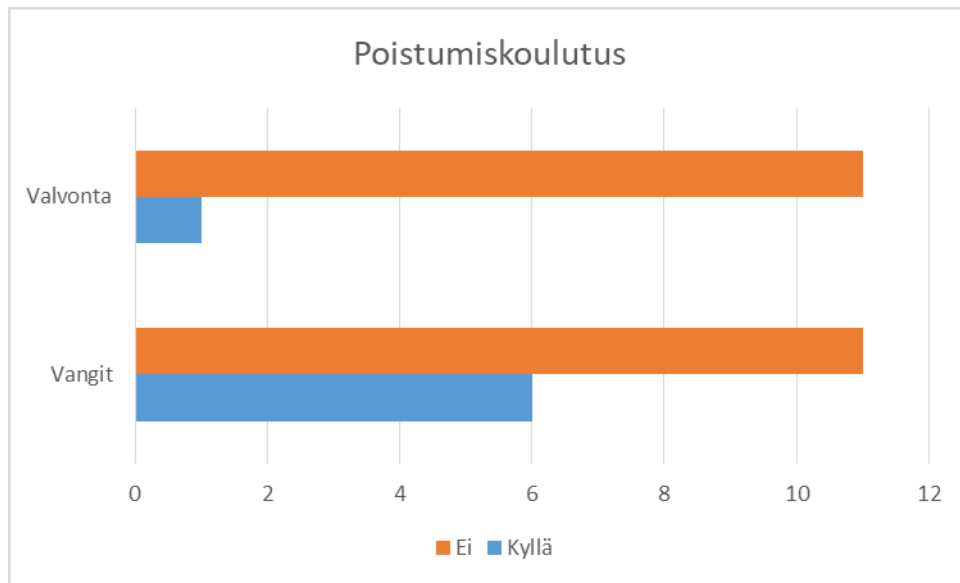

Kuvio 14 Hätäpoistumisteiden tunnistaminen(n=29)

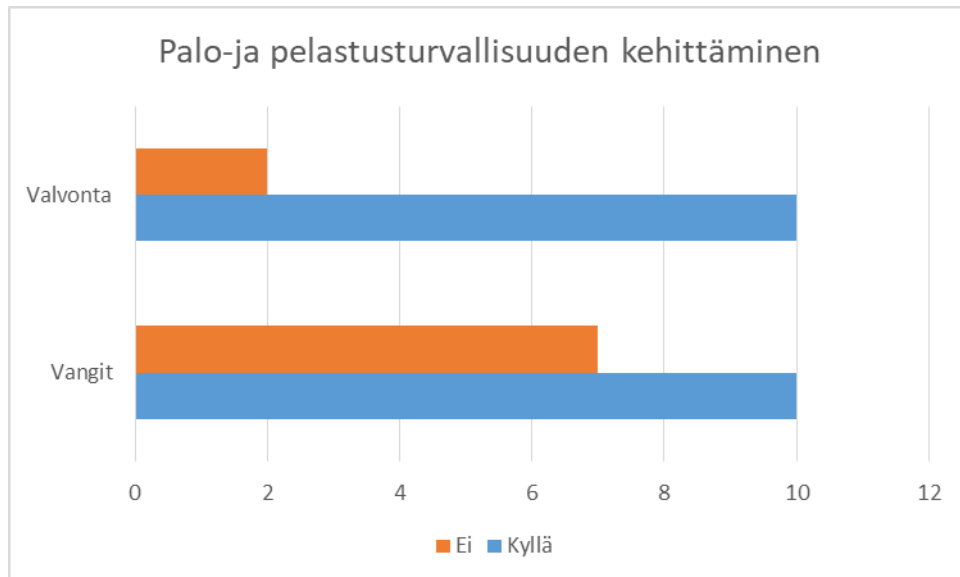
Kuvio 15 Kokoontumispaikan sijainnin tunnistaminen(n=29)

Kun kyselyssä kysyttiin kuinka osallistujat tietävät hätäpoistumistiet sekä kokoontumispaikan sijainnin eroja oli ainoastaan viimeksi mainitun tunnistamisessa. Kun taas kysyttiin saatua koulutusta, toisin sanoen turvallisuuskävelyjen tilaa oli vastauksissa enemmän ”ei” vastauksia. Varsinkin valvonnan osalla ”ei” vastausten osuus oli huolestuttavan suuri.

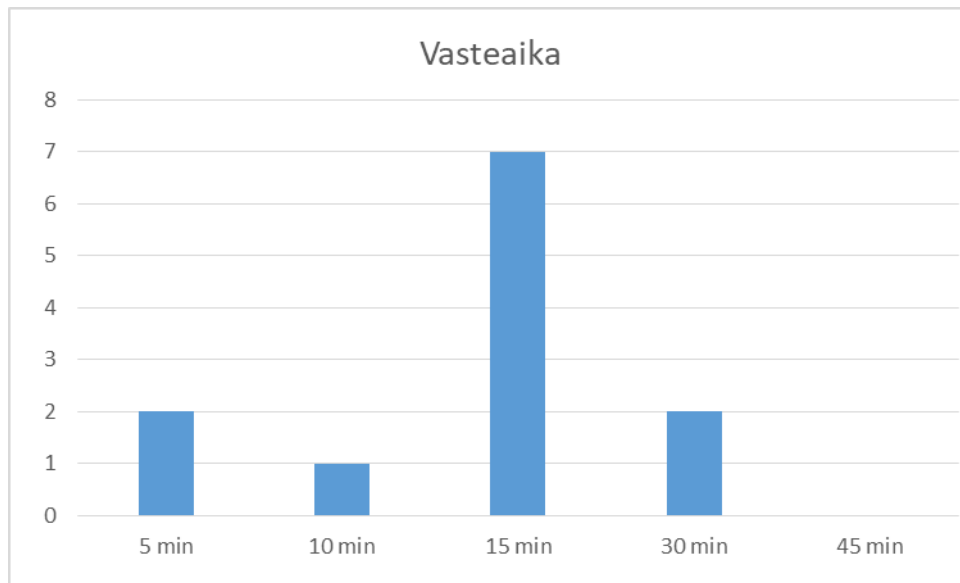
Kuvio 16 Poistumiskoulutukseen osallistuminen osallistuminen(n=29)

Kyselyssä kysyttiin kuinka moni kyselyyn osallistujista on osallistunut vankilassa poistumiskoulutukseen. Valvonnasta ainoastaan yksi kahdestatoista vastaajasta oli osallistunut koulutukseen, vangeista 17 vastaajasta kuusi.

Kuvio 17 Halukkuus osallistua palo- ja pelastusturvallisuuden kehittämiseen(n=29)

Kyselyssä kysyttiin myös halukkuutta osallistua Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuuden kehittämiseen. Suurin osa vastanneista osoitti mielenkiintonsa osallistua tämän kaltaiseen toimintaan.

Kuvio 18 Valvontahenkilökunnan käsitys pelastuslaitoksen virka-ajan ulkopuolisesta vasteajasta. (n=12)

Henkilökunnalta kysyttiin käsitystä pelastuslaitoksen virka-ajan ulkopuolisesta (16-08) vasteajasta eli kuinka nopeasti pelastuslaitos saapuu vankilalle hälytyksen jälkeen. Ainoastaan kahdella vastaajista oli oikea käsitys vasteajasta, muut arvioivat sen reilusti alakanttiin. Todellinen vasteaika virka-ajan ulkopuolella on 30 min.

5 Toiminnallinen osuus

Vaihtoehtona tutkimukselliselle opinnäytetyölle voidaan se myös toteuttaa toiminnallisena työnä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä työn tavoitteena on luoda toimintamalli tai tuotos, jota toimeksiantaja voi hyödyntää organisaatiossaan. Tuotos voi olla ohjeistus, toimintojen organisointia, tapahtuma tai koulutus, kuitenkin lopullinen työn tavoite on konkreettinen tuotos. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on riski, että työ laajenee liikaa ja siihen käytettävä aika ylittää siihen varatun ajan. Työ onkin tärkeää rajata riittävällä tarkkuudella sekä harkita käytettävän aineiston laajuutta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 18-19, 51-52.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää vankilan pelastusturvallisuutta ja omatoimista varautumista sekä lopputuotoksena luoda muihinkin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköihin jalkautettava koulutus- ja toimintamalli, jossa vangit toimivat osana vankilan pelastustoimintaa.

Henkilökunta resurssit ovat vankiloissa pienet, suhteessa laitoksessa olevaan vankimäärään. Kriisin sattuessa lisätyövoiman saaminen nopeasti on erittäin haasteellista, koska tarkastelun alla olevan laitoksen henkilökunnasta vain kolme asuu alle 30 kilometrin päässä laitoksesta.

Pohjois-Karjalan pelastuslaitos on vuoden 2021 alussa pidentänyt pelastuksen yksiköiden vaste-aikaa virka-ajan ulkopuolella 15 minuutista 30 minuuttiin (Pohjois-Karjalan Pelastuslaitos 2021). Tulipalon sattuessa ensitoimiin on aikaa noin viisi minuuttia ja kriittisiä tehtäviä on useita päällekkäin. Kahden ihmisen on mahdotonta hoitaa kaikkia ja kun henkilökuntaa ei ole mahdollista saada nopeasti paikalle, on hyvä miettiä mahdollisuuksia käyttää paikalla olevia resursseja hyväksi. Ennen kuin paikalla olevia resursseja voidaan käyttää, tulee varmistaa riittävät tiedot ja taidot pelastusturvallisuuden osalta. Koulutusrunkoa rakennettaessa on otettava huomioon koulutettavien oppimisen taso sekä valita oikein koulutusaiheet jotta lopputuotoksesta saadaan mahdollisimman suuri hyöty.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää toimintamalli, jossa vankilassa rangaistusta suorittavia henkilöitä käytettäisiin osana pelastustoimintaa. Pelastuslaki velvoittaa yrityksiä huolehtimaan omatoimisesta varautumisesta, jossa henkilökunta toimii virkavastuulla pelastustoiminnan järjestämisestä. Pelastuslaki ei ota huomioon kuitenkaan mahdollisuutta käyttää asiakkaita hyväksi pelastustoiminnassa, eikä määrittele minkälaisessa toiminnassa heitä voitaisiin käyttää apuna. Tällaisia toimia voisi esimerkiksi olla osastojen evakuointi sekä uusien vankien perehdyttäminen osaston palo- ja pelastusturvallisuuteen. Vankia ei pelastuslain mukaan voida määrätä osallistumaan vankilan palo- ja pelastustoimintaan, mutta pohdittavaksi nousee, onko tarjotun koulutuksen jälkeen valmiudet toimia tämän kaltaisissa tilanteissa suuremmat ja sen myötä osallistumisvelvoite suurempi.

5.1 Opinnäytetyön toteutus

Kuvio 19 Opinnäytetyön aikataulu

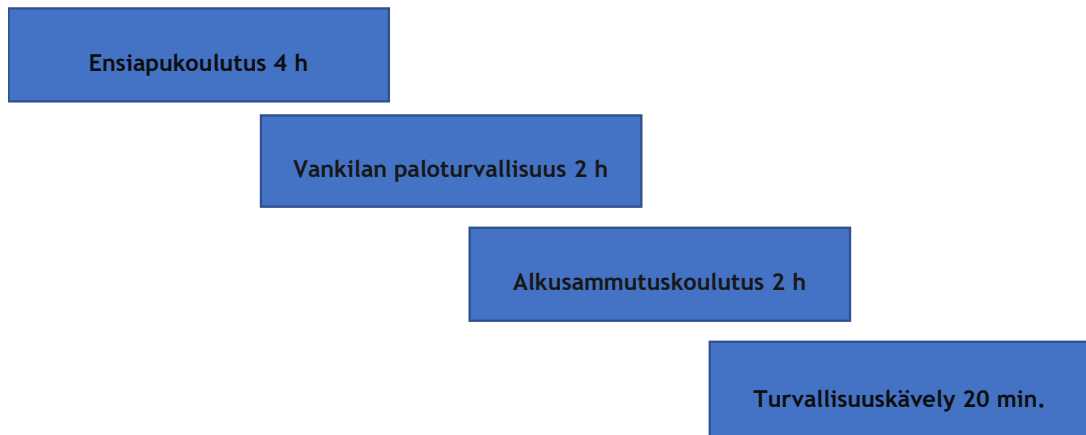
Opinnäytetyö toteutettiin suunnitelmaseminaariin laaditun aikataulun mukaisesti. Huhtikuussa pidettiin suunnitelmaseminaari, jossa opinnäytetyön ohjaaja hyväksyi työn alustavan rungon. Toukokuussa haettiin tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolta ja kerättiin tietoperustaan vaadittavaa aineistoa. Kesäkuussa toteutettiin kyselytutkimuksen ensimmäinen vaihe ja rakennettiin koulutusmalli. Heinäkuussa sain Pelastusopistolta tarvittavat tilastotiedot, jotka taulukoin opinnäytetyötä varten. Elokuussa koulutus toteutettiin Juuan vankilassa, otettiin osallistujilta kyselytutkimuksella palaute ja laadittiin työn loppuraportti. Syyskuussa pidettiin arvioiva seminaari ja palautettiin lopullinen työ arvioitavaksi.

5.2 Koulutuksen suunnittelu

Suurella osalla vangeista esiintyy jonkin asteisia oppimisvaikeuksia. Normaaliväestöön verrattuna vangeilla esiintyy huomattavasti enemmän luki-, ylivilkkaus- sekä tarkkaavaisuushäiriöitä. Nämä häiriöt osaltaan selittävät vankien matalaa koulutustasoa ja sekä heikkoa menestystä opinnoissa. (Virtanen, Aaltonen, Tyni, Kivivuori 2020.) Tähän taustaan peilaten päädyin konkreettisen tekemisen kautta tapahtuvaan oppimiseen eli simulaatio-oppimiseen.

Simulaatio-oppimisessa opetustilanteessa jäljitellään todellista tilannetta, jossa korostuu opiskelija keskeisyys sekä aktiivinen ohjaaminen. Simulaatio-oppimisen kautta voidaan turvallisesti

harjoitella vaikeitakin asioita turvallisesti eikä kenellekään aiheudu vaaraa vaikka oppimislanteessa sattuisi virhe. Simulaatio-oppimista on käytetty paljon sosiaali- ja terveystieteillä ja sen vaikuttavuus koulutuksissa on ollut merkittävä. Ohjaajalta simulaatio-oppiminen vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja sekä hyvää teknistä osaamista aihealueesta. (Niemi, Kivinen, Takaluoma, Kräkin, Pukarinen 2019.)

Kuvio 20 Koulutusrunko

Vankien koulutukselle varattu aika oli kahdeksan tuntia ja aihealueet määritin osaamistarpeisiin peilaten. Pohjana oli henkilökunnalle lakisääteisesti järjestettävät alkusammutus- ja hätäensiapukoulutukset, joissa käydään palo- ja pelastusturvallisuuteen liittyviä perusasioita läpi sekä tehdään käytännön harjoitteluja. Lisäksi otettiin mukaan luento palon syntyyn vaikuttavista asioista. *Hätäensiapukurssin (kesto 4 h)* antaa valmiudet toimia tajuttoman tai elottoman henkilön kanssa, opettaa painelu-puhalluselvytyksen rytmin ja defibrillaattorin käytön sekä suuren verenvuodon tyrehtyttämisen raajasta ja sokki potilaan hoidon (Suomen Punainen Risti, 2020). Alkusammutuskoulutus (kesto 2 h) antaa valmiudet palonalkujen sammuttamiseen, tunnistamaan alkusammutusvälineet ja -menetelmät sekä antaa mahdollisuuden harjoitella käytännössä sammutuspeitteen ja käsiammuttimen oikeanlaista käyttöä (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, A, 2020). Paloturvallisuusluento (kesto 2 h) käsittää vankiloissa yleisimmät tulipalon aiheuttajat, palokuorman vaikutuksen sellipalossa, savukaasujen vaarallisuuden, hätäpoistumisteiden tunnistamisen, kokoontumispaikan sijainnin sekä toiminnan tulipalotilanteessa. Lisäksi osana tätä kokonaisuutta, suoritetaan turvallisuuskävely, jossa huomiota kiinnitetään alkusammutuskaluston sijaintiin sekä kuntoon, palohälytin painikkeiden sijaintiin, paloovien merkitykseen osastolla sekä hätäpoistumisteiden sijainteihin ja merkintöihin. Koulutuksen jälkeen opittuja asioita harjoitellaan vankilan henkilöstön opastamana ja lopuksi järjestetään yhteisharjoitus Pohjois-Karjalan Pelastuslaitoksen kanssa jonka jälkeen osallistujilta kerätään palaute erillisellä kyselylomakkeella. Koulutuksen järjestämiseen liittyviin kuluihin Rikosseuraamuslaitoksen Itä- ja Pohjois-Suomen aluekeskus myönsi tarvittavat määrärahat.

5.3 Koulutuksen toteutus

Koulutus toteutettiin 5.8.2021 Juuan vankilassa. Vankeja oli informoitu tulevasta koulutuksesta ja ensimmäisen kyselyn aikaan kesäkuussa. Ilmoitustaululle kolme viikkoa ennen koulutusta laitettiin ilmoittautumislomake, johon ensimmäisen viikon aikana tuli ainoastaan yksi nimi. Koulutukseen osallistuminen oli vangeille täysin vapaaehtoista, eikä siihen voitu ketään määrätä esimerkiksi rangaistusajansuunnitelman edistämisen perusteella. Henkilökunta teki kuitenkin runsaasti vaikuttavaa lähityötä ja motivoi vankeja osallistumaan koulutukseen. Kesusteluissa vangeille avattiin koulutuksen hyödyllisyyttä sekä vankilassa, että vapautumisen jälkeen siviilissä. Koulutukseen ilmoittautuneiden sitoutuneisuuden astetta kuvaa hyvin se, että koulutuspäivän aamuna neljä henkilöä ilmoitti jäävänsä pois. Tämä osaltaan voi kertoa siitä, että vastuunottoa vältellään viimeiseen asti. Koulutukseen osallistui lopulta kuusi vankia. Koska suurimmalla osalla vangeista on oppimisvaikeuksia ja keskittymishäiriöitä, jaettiin oppitunnit 45 minuutin kokonaisuuksiin joiden välissä oli 15 minuutin tauko. Koulutusyhteistyökumppaniksi valitsin Kontiolahtelaisen Kontisafe-yrityksen, jolla oli tarjota SPR:n hätäensiapukoulutuksen lisäksi alkusammutusvälineistö.

Koulutus aloitettiin käymällä päivän aikataulut ja tavoitteet läpi. Aamupäivä oli varattu palo- ja pelastuskoulutukselle ja iltapäivä ensiapukoulutukselle. Alkusammutus- sekä ensiapukoulutukset ovat nykyään vaatimuksia lähes jokaisella työpaikalla ja opiskelupaikoissa. Paloturvallisuus osio aloitettiin käsittelemällä vankiloiden paloturvallisuutta. Vangeille avattiin vankilassa tapahtuvan tulipalon muodostamaa riskiä ja kuinka se pahimmillaan vaikuttaa koko vankilan toimintaan. Vankilassa alkutoimien vaikutus korostuu ja vaikka on automaattiset paloilmoinjärjestelmät, on alkusammutus tärkein toimenpide tulipalon leviämisen estämiseksi.

Alkusammutuskalustoa vankilasta löytyy runsaasti, mutta onko niille käyttäjiä. Koulutuksessa korostettiin, että kaikilla on velvollisuus suorittaa alkusammutus, jos se on mahdollista. Avoumesssa keskustelussa vangit nostivat esiin oman leimautumisen ja sen vaikutuksen osallistumishalukkuuteen. Usealla oli sellainen tunne jos he osallistuvat ensiapu- tai pelastustoimintaan siitä tulee heille oikeudellisia seurauksia. Koulutuksessa otettiin esiin asioita mitkä vaikuttavat vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen. Alkusammutuskaluston, poistumisteiden ja kokoontumispaikan sijaintien tiedostaminen sekä riittävä ohjattu harjoittelu nostavat pelastusturvallisuuden tasoa. Pohdittavaksi annettiin kuinka osallistujat itse voisivat vaikuttaa, vastuun ottamista myös muista ja halukkuutta osallistua toimintaan. Osallistuja hyvin löysivät asioita, joilla itse voisivat parantaa tilannetta, kuten palokuorman vähentäminen, siisteys, kouluttaminen ja omatoiminen harjoittelu. Kaikki olivat sitä mieltä, että osastohenki on niin hyvä, ettei ketään jätettäisi pulaan, vaan porukalla huolehdittaisiin osasto tyhjäksi evakuointitilanteessa. Evakuointitilanteeseen heillä oli esittää ratkaisu: osaston putsarista tehdään oman osaston palovastavaa.

Aamupäivän toinen osio oli virallinen alkusammutuskoulutus AS1, joista osallistujille päivän päätteeksi jaettiin viisi vuotta voimassa olevat alkusammutuskortit. Alkuun koulutuksessa käytiin läpi Suomessa tapahtuvien rakennuspalojen tunnuslukuja ja kuinka näissä tilanteissa on alkusammutuskalustoa käytetty. Koulutuksen tarkoitus oli, että osallistujat oppivat käyttämään alkusammutusvälineitä turvallisesti, tunnistaisivat tulipaloon liittyviä riskejä ja ymmärtäisivät alkusammutuksen tärkeyden. Koulutuksessa avattiin mitä palaminen vaatii ja mitkä asiat vaikuttavat tulipalossa kiihdyttävästi ja mitkä taas vastaavasti hidastavat paloa. Tulipalon ominaisuuksiin tutustuttiin havainne videolta avulla, jossa pienellä palokuormalla oleva huone sytytetään tuleen valvotuissa olosuhteissa. Videon tarkoitus oli osoittaa tulipalon leviämisen nopeus, savunmuodostus sekä miten korkeita lämpötiloja tulipalossa syntyy. Videon aikana osallistujia pyydettiin arvioimaan alkusammutuksen mahdollisuutta. Osallistujat pystyivät hyvin arvioimaan olisiko alkusammutus ollut vielä mahdollista, mutta ihmettelivät kuitenkin kolmen minuutin palamisen jälkeen tapahtuvaa rajua lämmön nousua.

Videon jälkeen käytiin läpi Suomessa tapahtuvien palokuolemien syytä, liekit eivät tapa vaan savu. Osallistujille teroitettiin tulipalon etenemisen nopeutta ja kuinka savu käyttäytyy erilaisissa suljetussa tiloissa. Tästä jatkettiin miksi tulipalosta pelastautuminen on haasteellista ja mitkä asiat vaikuttavat onnistuneeseen pelastautumiseen. Osallistujat nimesivät pelastautumisen suurimmaksi haasteeksi savun aiheuttaman näkyvyyden heikkenemisen sekä korkean lämpötilan. Koulutuksessa käytiin läpi alkusammutusvälineistön toimintaperiaatteet ja kuinka ne löytyvät turvakilpien avulla. Kuitenkin koulutuksessa korostettiin ennalta perehtymisen tärkeyttä ja sitä kuinka meistä jokainen taantuu kriisin kohdatessa oman harjoittelun tasolle. Ennen käytännön harjoituksen alkua koulutuksessa perehdyttiin videoiden avulla alkusammutusvälineiden oikeaoppiseen käyttöön. Näitten videoiden aikana nousi keskusteluissa esiin palavan henkilön sammuttamiseen liittyvät ongelmat. Harjoituksessa nukke on paikallaan, mutta osallistujat pohtivat olisivatko tositilanteessa tilanne erilainen ja pitäisikö mahdollisesti uhri lyödä ensiksi tajuttomaksi. Käytännön harjoituksessa sammutusta harjoiteltiin sammutuspeitteellä ja paineellisella nestesammuttimella. Kaikki osallistuivat aktiivisesti toimintaan ja koska henkilömäärä oli pieni, saatiin osallistujille useita toistoja molemmista harjoitteista.

Ensiapukoulutus oli SPR:n hyväksymä hätäensiapukoulutus. Kouluttajana toimi Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksella yli kymmenen vuotta toiminut ensihoitaja, joka on suorittanut SPR:n vaatiman ensiavun kouluttajakoulutuksen. Alkuun kouluttaja esitteli päivän aihepiirin ja tiedusteli, ovatko osallistujat suorittaneet vastaavia koulutuksia. Ainoastaan yksi oli osallistunut aiemmin ensiapukoulutukseen. Koulutus aloitettiin käymällä läpi, kuinka oikeaoppinen hätäilmoitus tehdään ja mitkä tiedot ovat tärkeitä hätäkeskukselle. Osallistujat osasivat hyvin arvioida mitkä tiedot ovat tärkeitä ja hätänumeron tiesi kaikki. Seuraavana käsiteltiin tajuttoman henkilön kohtaaminen sekä mikä ero on tajuttomalla ja elottomalla. Tajuttoman kohtaamisessa henkilöä yritetään ensin ravistelemalla herätellä ja jos tämä ei toimi, avataan hengitystiet päätä kallistamalla taaksepäin sekä kääntämällä henkilö kylkiasentoon. Koulutuksessa käytiin läpi erilaisia

ongelmia kylkiasentoon kääntämisestä ja esitettiin niihin ratkaisut. Tajuttoman henkilön kohdalla korostettiin nopeaa soittoa hätäkeskukseen, joka tarvittaessa ohjeistaa jatkotoimenpiteissä. Jos uhri ei hengitä, kyseessä on eloton henkilö, jolle on aloitettava elvytys. Kouluttaja kertoi kuinka nopeasti elottomalla henkilöllä tulee hapenpuutteen vuoksi aivovaurioita. Sydänlihaskestää hapenpuutetta useita kymmeniä minutteja, mutta aivoihin vauriota rupeaa tulemaan minuuteissa. 3-4 minuutissa vauriot ovat jo vakavia. Kouluttaja nosti esiin elvytyksen tärkeyden ja totesi, ettei Pohjois-Karjalassa ambulanssi ehdi koskaan alkutilanteeseen ja uhrin selviytymisen kannalta tärkein asia on paikanpäällä aloitettu maallikkoelvytys. Kouluttaja nosti esiin mitä elvytyksen kannalta tarkoittaa, jos uhri nähdään menevän elottomaksi tai jos löydetään eloton uhri. Löydetyn uhrin kanssa elvytys voi olla myöhäistä ja näissä tilanteissa tulee tarkastella mahdollisia ulkoisia kuoleman merkkejä, kuten kyynärnivelen jäykkyyttä. Jos kuolonkankeus on havaittavissa kyynärnivelestä, elvytystä on turha aloittaa.

Osallistujat kysyivät, tarvitseeko hätäkeskukseen kertoa, jos kyseessä on yliannostuksen aiheuttama tilanne, kouluttaja totesi näiden tietojen olevan erittäin tärkeitä. Koulutusta jatkettiin käsittelemällä vierasesine estettä hengitysteissä ja kuinka näissä tilanteissa toimitaan lasten ja aikuisten kanssa. Helpoin tapa yrittää poistaa este on riittävän kova isku lapaluiden väliin ja varsinkin lapsille tämä on toimiva tapa. Jos isku ei tehoa voidaan uhrista ottaa Heimlichin ote, jossa uhrin selkäpuolelta tuodaan omat kädet kohteen pallean päälle ja nopealla nykäisyllä saadaan tuotettua painetta vierasesineen alapuolelle. Esine lähtee liikkeen seurauksena poistumaan tulosuuntaansa eli pois hengitysteistä. Osallistujat kyselivät vielä tarkentavia ohjeita kuinka lapsen kanssa näissä tilanteissa toimitaan sekä kuinka kovasti lapaluiden väliin pitää iskeä.

Päivän viimeisenä osiona oli puhallus-painelu elvytys sekä defibrillaattorin käyttö. Aluksi kouluttaja kävi läpi elvytyksen perusteet 30 painallusta - 2 puhallusta, oikean painamiskohdan ja syvyyden sekä painelu nopeuden. Painelun 100 painallusta minuutissa nopeus tuntui osallistujista nopealta, kouluttaja kertoi yleisimmän ongelman elvytyksessä olevan liian nopea painaminen, jolloin sydän ei ehdi palautumaan eikä veri tällöin kierrä suonissa. Harjoituksiin oli varattu nuket jotka ledivaloilla ilmaisivat oikean syvyyden sekä nopeuden elvytyksessä. Peruselvytyksen lisäksi on mahdollista käyttää defibrillaattoria, joita nykyään löytyy melkein kaikista julkisista rakennuksista. Defibrillaattorit on mahdollista ilmoittaa 112-sovellukseen josta voi nopeasti tarkastaa löytyykö läheltä kyseistä laitetta. Kouluttaja katsoi sovelluksesta Juuan defibrillaattorin sijainteja ja esimerkiksi vankilan laitetta ei listalla näkynyt. Defibrillaattoria toiminta ajatus perustuu kahden johtimen välissä kulkevaan sähköimpulssiin, joka pysäyttää kammiovärinäessä olevan sydämen. Nykyiset käytössä olevat defibrillaattorit ohjeistavat käyttäjää heti alusta asti ja näin ollen ovat turvallisia myös kokenemattomallekin käyttäjä. Käytännön elvytys harjoitus suoritettiin parityönä, jossa koko päivän opit tiivistettiin harjoitukseksi, herättely, elottomaksi toteaminen, ilmäteiden avaus, elvytyksen aloitus sekä defibrillaattorin käyttämi-

nen. Osallistujilta pystyivät toimimaan hyvin tilanteessa, mutta olivat yllättyneitä kuinka raskasta on painella kaksi minuuttia. Harjoituksessa parit vaihtoivat painelijaa joka kerta, kun defibrilaattori analysoi rytmiä. Koronan vuoksi suoraan nukkeen ei puhallettu vaan nuken viereen.

Turvallisuuskävely suoritettiin kokoontumalla aluksi Juuan vankilan kokoontumispaikalle. Tästä lähdettiin osastolle kiertämään jossa käytiin läpi poistumistiet, alkusammutusvälineet, turvakilvet sekä palo-ovien sijainnit ja niiden merkitys. Päivän pitkä kesto valitettavasti näkyi osallistujien keskittymisessä ja onkin tarpeellista pitää harjoitus myöhemmin uudelleen. Kuitenkin joitakin puutteita ja ideoitakin tuli, esimerkiksi alas kiinnitettävät itsevalaisevat poistumisopasteet, joita osallistuja oli laivalla nähnyt. Koulutuksen jatkoksi suunniteltu yhteistoimintaharjoitus Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen kanssa jouduttiin siirtämään myöhempään ajankohtaan Koronavirus tartuntojen ehkäisemisen vuoksi.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Kyselytutkimukset tehtiin anonyymeinä siten, ettei vastauksista voida vastaajia yksilöidä. Kyselyyn ja koulutukseen osallistuminen oli vapaaehtoista eivätkä vastaajat saaneet osallistumisestaan mitään erityisoikeuksia tai taloudellista etua. Kyselyn tuloksia ei luovuteta kolmansille osapuolille. Opinnäytetyö ei pidä sisällään salassa pidettäviä, Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuutta vaarantavia tietoja.

Opinnäytetyön teossa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden oikeuksia ei loukattu eikä osallistumisesta koitunut haittaa osallistujille. Osallistuminen kyselytutkimukseen oli vapaaehtoista ja osallistumisensa sai perua ilman seuraamuksia missä vaiheessa tahansa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.)

Opinnäytetyö laadittiin noudattamalla hyvää tieteellistä käytäntöä. Työ on kirjoitettu omin sanoin, plagioimatta jo kirjoitettua tekstiä. Viittaukset laadittiin asianmukaisesti hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

5.5 Koulutuksen tulokset

Palautekeskusteluun ryhmä kuitenkin osallistui innokkaasti. Päivä koettiin tarpeellisena ja sitä toivottiin kaikille vankilassa oleville. Palautelomakkeessa olleeseen kysymykseen, kuinka itse voisivat vaikuttaa palo- ja pelastusturvallisuuteen, osallistujat nostivat esiin siviilitavaroiden määrän ja siisteyden. Siviilitavaran vähentämiseksi osallistujat ehdottivat varastoa, johon esimerkiksi kausivaatteet voisi laittaa ja jossa voisi asioida kerran tai kaksi kuukaudessa vaihtamassa varusteita. Kun palautteessa kysyttiin kolmea suurinta paloriskikohdetta Juuan vankilassa, oli kaikilla melkein samat vastaukset, mieleltään epävakaat ihmiset, sotkuiset keittiöt

sekä sellit. Päivän tärkeimpänä asiana kuitenkin pidettiin taitoa elvyttää ja käyttää defibri-laattoria. Koulutuksen merkitystä vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen arvioitiin pieneksi, mutta laajentamalla koulutus koskemaan koko vankiyhteisöä vaikutus voisi osallistujien mielestä olla suurikin. Osallistajat pitivät päivää raskaana, mutta mielenkiintoisena ja toivoivat, että tulevaisuudessa koulutus jaettaisiin kahdelle päivälle.

Koulutukseen tavoitteena ollut vangin toimintakyvyn parantaminen hätätilanteissa ja tietoisuuden kasvattaminen palo- ja pelastusturvallisuudesta, toteutui palautekyselyn perusteella hyvin. Myös omatoimisen varautumisen kykyä nostettiin kouluttamalla asunto-osastolle kuusi, teoriassa hätätilanteissa toimintakykyistä yksilöä. Koulutusmallin vaikuttavuus vankiloiden palo- ja pelastusturvallisuuteen kasvaa, mitä enemmän osallistujia koulutukseen saadaan osallistumaan. Koulutus myös toi esiin puutteita tilanteissa, jossa uusi vanki saapuu vankilaan. perehdytykseen olisi hyvä lisätä turvallisuuskävely, jossa käytäisiin läpi tärkeimmät paloturvallisuuteen vaikuttavat asiat, kuten alkusammuttimet, hätäpoistumistiet ja kokoontumispaikka.

Koulutukseen valitut aihealueet ovat sinällään riittävät antamaan vangille perustiedot hätätilanteissa toimimisesta. Luento vankilan paloturvallisuudesta avaa osallistujalle millaisessa toimintaympäristössä olemme ja mitkä ovat sen tuomat haasteet palo- ja pelastusturvallisuudelle. Alkusammutuskoulutus antaa rohkeutta ja varmuutta käyttää alkusammutuskalustoa sekä nostaa esiin kuinka omalla toiminnalla voi vaikuttaa turvallisuuteen. Ensiapukoulutus tarjoaa toimintamalleja äkillisiin, henkeä välittömästi uhkaaviin tilanteisiin.

6 Opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Rikosseuraamuslaitoksen palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilaa, resurssien riittävyyttä Pelastuslain (379/2011) mukaiseen omatoimiseen varautumiseen, voidaanko vankeja aktivoida osallistumaan ja parantamaan vankiloiden pelastusturvallisuutta sekä voidaanko vankeja käyttää apuna tulipalotilanteissa. Toiminnallisessa osiossa tavoitteena oli selvittää millaista koulutusta tämän kaltainen toiminta vaatisi sekä kehittää toimiva koulutuskokonaisuus palo- ja pelastusturvallisuuteen, joka olisi käytettävissä muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Opinnäytetyön tavoitteena oli pohtia laitoksessa olevien vankien käytettävyyttä osana vankilan pelastusturvallisuutta, nostaisiko kouluttaminen pelastusturvallisuuden tasoa vankiloissa ja voidaanko vangeilta koulutuksen jälkeen vaatia Pelastuslain (379/2011) 2 luvun 3 ja 4 §:n perusteella suurempaa vastuunottamista pelastusturvallisuudesta.

6.1 Palo- ja pelastusturvallisuuden nykytila ja resurssit

Palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilan arviointiin käytettiin pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastoa, PRONTOA. Tilastosta pyydettiin opinnäytetyötä varten vuosien 2010-2020 väliseltä ajalta, hakusanoilla ”vankila”, ”rakennuspallo” ja ”rakennuspalovaara”, tehdyt merkinnät. Tilastojen perusteella Suomen vankiloissa on tapahtunut tällä aikavälillä 128 kappaletta rakennuspalloja tai rakennuspalovaaroja, joissa on kuollut yksi ihminen ja loukkaantunut 95 henkilöä (PRONTO). Suomessa on vankiloita 26 kappaletta (Rikosseuraamuslaitos 2019) ja jos keskimäärin näissä vuosittain sattuu n. 13 tulipalotilannetta, voidaan vuositasolla arvioida vankilaa kohden luvun olevan pieni. Kuitenkin tulee ottaa huomioon, ettei tilasto eritellyt missä vankiloissa tapahtumat olivat ja jos tapahtumista haluttaisiin tarkempi tieto, tulisi tilasto ottaa vankiloittain. Tilaston perusteella voidaan arvioida palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilan olevan hyvä Rikosseuraamuslaitoksella, johon on varmasti vaikuttanut pitkäjänteinen kehitystyö esimerkiksi automaattisten paloilmoinjärjestelmien kanssa.

Osana palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilan arviointia voidaan käyttää Pelastuslain (379/2011) vaatimien turvallisuussuunnitelmien olemassa olon todentamista. Juuan vankilassa kaikki suunnitelmat ovat ajantasaiset ja saatavilla luettavaksi. Turvallisuusinsinööri Ari Pakarisen mukaan kaikkiin Suomen vankiloihin on laadittu turvallisuussuunnitelmat. Rikosseuraamuslaitos on vuonna 2020 jakanut turvallisuussuunnitteluun käytettävän asiakirjapohjan, johon jokainen vankila voi laatia itsenäisesti suunnitelman. On hankalaa arvioida suunnitelmien tasoa tai edes olemassa oloa, koska näistä ei ole olemassa Rikosseuraamuslaitoksella valtakunnallisesti laadittua tilastoa. Vaikka suunnitelmat olisi hyvin laadittu, haasteeksi palo- ja pelastusturvallisuudelle vankiloissa nousee esiin Junnilaisen (2008) ja Paasosen (2021) raporteissaan esiin nostamat vankiloitten erot tarjottavan koulutuksen tasossa. Lisäksi Paasonen (2021) arvioi määräaikaisten sijaisten vaikuttavan negatiivisesti turvallisuuden tasoon.

Pelastuslain (379/2011) 15§ mukaisessa pelastussuunnitelmassa on velvoite huolehtia alkusammutuskaluston toimintakunnon ylläpidosta, toimintaohjeiden laatimisesta vaaratilanteiden varalle sekä niiden ehkäisemiseksi ja oikeanlaisen koulutuksen tarjoaminen henkilökunnalle. Alkusammutuskalustoa vankiloissa on riittävästi, toimintaohjeet ovat laadittu, mutta onko henkilökunnalle tarjottu riittävästi oikeanlaista koulutusta? Juuan vankilassa toteutetussa kyselytutkimuksessa esiin nousi alkusammutusvälineisiin saadun koulutuksen vähyys (Kuvio 13). Kahdeksan vastaaja kahdestatoista vastasi, ettei ole saanut perehdytystä Juuan vankilan alkusammutuskalustoon. Kuitenkin suurin osa henkilökunnasta ja vangeista arvioi Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuuden nykytilan hyväksi (Kuvio 11). Kokonaisuutena arvioiden Rikosseuraamuslaitoksen palo- ja pelastusturvallisuus on suurimmalta osin Pelastuslain (379/2011) vaatimalla tasolla. Palo- ja pelastuskoulutuksissa on kuitenkin puutteita ja varsinkin määräaikaisten kouluttamattomuus muodostaa merkittävän riskin pelastusturvallisuudelle.

Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuus on Pelastuslain (379/2011) vaatimalla tasolla, kuitenkin parannettavaa löytyy aina. Turvallisuussuunnitelmat ovat ajantasaiset, alkusammutuskalusto on riittävästi sekä hätäpoistumistiet ovat avoimia. Turvallisuuskävelyn aikana havaittuja puutteita turvavälineissä sekä avoimeksi kiilattuja palo-ovia löytyy osastolta edelleen korjauspyynnöistä huolimatta. Kyselytutkimuksissa esiin nousi alkusammutuskalustoon saadun koulutuksen puutteet. Vankien osalta on ymmärrettävää nämä puutteet, mutta henkilökunnan osalta puutteet muodostavat laitokselle turvallisuusriskin. Henkilökunnan koulutukseen tulisi panostaa ja pyrkiä korjaamaan koulutuspuutteet ensitilassa. Alkusammutuskalustoa on turvallisuuskävelyn perusteella Juuan vankilassa riittävästi. Isommaksi ongelmaksi nousee, onko välineille käyttäjiä? Suurimman uhkan Juuan vankilan palo- ja pelastusturvallisuudelle muodostaa pelastuslaitoksen virka-ajan ulkopuolinen 30 minuutin vasteaika. Pienellä miehityksellä tästä tilanteesta selviäminen vaatii riittävästi harjoittelua ja tiedostamista ongelman olemassa olosta. Harjoittelussa tulisi kiinnittää huomiota siihen, kuinka tehtävät priorisoidaan ja mitkä ovat selviytymisen kannalta kaikkein kriittisimmät tehtävät.

Pelastuslain (379/2011) 3. luku 14§, velvoittaa vankilat huolehtimaan omatoimisesta varautumisesta johon kuuluu tulipalojen ja vaaratilanteiden ehkäisy, varautuminen suojaamaan henkilöitä, omaisuutta sekä ympäristöä vaaratilanteissa, aloittamaan pelastustoimet omien kykyjen mukaan sekä turvaamaan henkilöiden poistuminen tulipalo ja vaaratilanteissa. Omatoimiseen varautumiseen ei Rikosseuraamuslaitoksella ole aina riittävästi resursseja ja koulutuksen puute tuo haasteita toteuttaa omatoimisen varautumisen velvoitteita laadukkaasti. Suunnitelma tasolla Rikosseuraamuslaitoksella omatoimisesta varautumisesta on huolehdittu hyvin, mutta suunnitelmissa ei ole otettu huomioon henkilökunnan päivä ja yö vahvuuksien merkittävää eroa. Yö aikana henkilökunnan resurssit eivät ole riittäviä, jotta kaikki omatoimisen varautumisen velvoitteet saataisiin hoidettua. Tehtäviä on pakko priorisoida ja koulutuksen taso nousee merkittävään osaan, kuinka näissä tehtävissä onnistutaan. Huomioon tulee ottaa myös Pelastuslaitosten palvelutasopäätösten muutokset. Virka-ajan ulkopuolinen vasteaika vaihtelee, merkittävästi eri alueilla. Pohjois-Karjalassa palvelutasopäätöksen mukainen vasteaika virka-ajan ulkopuolella on 30 minuuttia ja vastaavanlaisia päätöksiä on tehty muissakin pelastuslaitoksissa. Vasteaikojen pidentymistä ei ole otettu huomioon Rikosseuraamuslaitoksen omatoimisen varautumisen suunnittelussa, vaikka asialla on merkittävä vaikutus vankiloiden pelastusturvallisuuteen.

Omatoimiseen varautumiseen kirjattu henkilöiden poistumisen turvaaminen on pienillä resursseilla erittäin haastavaa, Juuan vankilassa yöaikaan suhdeluku on 1:20. Rikosseuraamuslaitoksen muissakin yksiköissä tilanne on todennäköisesti vastaava. Juuan vankilassa toteutetussa kyselytutkimuksessa hälyttävästi esiin nousi poistumiskoulutuksen puute (Kuvio 16), 29 vastaajista

vain seitsemän oli saanut koulutuksen turvalliseen poistumiseen. Puutteita oli myös kokoontumispaikan sijainnin tunnistamisessa (Kuvio 15), joka on olennainen osa turvallista poistumista.

6.2 Koulutuksen vaikutus vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen

Arvioinnissaan onko vankien kouluttamisella ja osallistamisella vaikutusta vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen apulaisjohtaja Nyman (Liite 8) nostaa esiin Pelastuslain (379/2011) 2. luvun 3§:n mukaisen yleisen toimintavelvoitteen pelastustoiminnassa, jossa jokaisen on kykynsä mukaan ryhdyttävä pelastustoimiin. Tämä velvoite olisi koulutuksen jälkeen periaatteessa suurempi, mutta apulaisjohtaja Nymanin mielestä vaikuttavuutta tulisi arvioida enemmän koulutukseen asennoitumisen näkökulmasta. Näkeekö vanki koulutuksen hyödyttävän itseään vai pelkästään vankilaa. Henkilökunnan on haasteellista motivoida vankeja osallistumaan koulutuksiin, jos osallistujat kokevat sen hyödyttävän ainoastaan vankilaa ja henkilökuntaa. Apulaisjohtaja Nymanin mielestä vankilassa annettu ensiapu- ja alkusammutuskoulutus hyödyttää sekä vankeja että henkilökuntaa. Opinnäytetyössä haasteeksi vankien haluttomuus koulutukseen osallistumiseen, olisi Nymanin mukaan ratkaistavissa Vankeuslain (767/2005) 8. luvun 1§:n toimintaan osallistamisen kautta, jonka tavoitteena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vankilan järjestämä toiminta voi olla työtä, koulutusta tai muuta toimintaa, ensiapu- ja palokoulutus voisivat Nymanin mukaan olla tällaista toimintaa. Koulutukseen osallistumalla vanki voisi täyttää osallistumisvelvoitettaan ja saada valmiuksia vankeusaikaan sekä sen jälkeiseen elämään.

Koulutukseen osallistuneitten palautekyselyssä, kaikki osallistujat arvioivat koulutuksella olevan positiivisia vaikutuksia vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen. Osallistujat nostivat esiin paloturvallisuuteen liittyvän perustietouden kouluttamisen tarpeellisuuden koko vankiyhteisölle. Osallistujien mielestä koulutus lisäsi heidän valmiuksia toimia hätätilanteissa ja lisäsi ymmärryksen tasoa oman toiminnan vaikutuksesta vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen.

Vankien kouluttamisella olisi todennäköisesti vaikutusta vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen. Määrätietoisella kouluttamisella vaikutettaisiin vankien näkemykseen paloturvallisuudesta ja kuinka he siihen itse voisivat vaikuttaa. Tuloksia on turha odottaa nopeasti, mutta mitä enemmän osastoilla on koulutettuja vankeja sitä suuremmat vaikutukset sillä olisi tulevaisuudessa vankiloiden palo- ja pelastusturvallisuuteen. Vankien käyttäminen osana vankilan pelastustoimintaa on vielä tässä vaiheessa kaukainen haave, mutta pitkäjänteisellä työllä voidaan pitkällä aikavälillä saada muutoksia vankien asennoitumiseen tämän kaltaiseen koulutukseen kohtaan.

6.3 Koulutuskokoinaisuuden hyödyntäminen muissa yksiköissä

Koulutusrunkoa rakennettaessa huomioon otettiin osallistujien haasteet oppimisessa. Virtasen ym. (2020) tutkimuksen mukaan vangeilla esiintyy normaaliväestöön verrattuna huomattavasti

enemmän luki- ylivilkkaus- sekä tarkkaavaisuushäiriöitä. Oppimismenetelmäksi valikoitui sosi-aali- ja terveystalalla paljon käytetty simulaatio-oppiminen, jossa jäljitellään todellista tilan-etta ja harjoitellaan konkreettisen suorittamisen kautta (Niemi ym. 2019). Valittu koulutus- menetelmä toimi tässä kontekstissa hyvin, joskin kaikki osallistujat toivoivat palautteessaan koulutuspäivän pilkkomista pienempiin osiin. Vankien joukosta oli todella haastavaa löytää hen- kilöitä, joita kiinnostaisi osallistua toimintaan, pelkona tässä lienee leimaantuminen vankiyh- teisössä sekä vastuunoton väistely. Rakennettu koulutusrunko on riittävä antamaan vangeille perustiedot hätätilanteissa toimimisesta, mutta koulutus olisi hyvä pilkkoa vankien keskittymis- ja oppimisvaikeuksien vuoksi pienempiin kokonaisuuksiin. Koulutuspäivän pilkkominen mahdol- listaisi väljemmän aikataulun, jossa avoimille keskusteluille jäisi paremmin aikaa. Myös koulu- tukseen osallistuneet vangit toivoivat koulutuksen jaettavaksi useampaan osaan.

Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö Anssi Vuosalmi omassa palautteessaan opinnäyte- työstä (Liite 9), toteaa työn vastaavan hyvin siihen, millainen koulutuksen sisältö tulisi olla. Vuosalmen mielestä vankien kouluttaminen vaatii vankien erityispiirteet huomioon ottavaa kou- lutuspakettia ja tällaista pakettia ei aiemmin ole ollut saatavilla. Työssä esitetyt koulutusko- konaisuudet ovat Vuosalmen mukaan ammattitaitoisesti valitut ja tulevaisuudessa tarvittaessa standardoitavissa käytettäväksi muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Vuosalmi arvioi koulutuskokonaisuudessa olevien vankilan erityisyyden kuvauksen palotilanteessa, alkusammu- tus- ja ensiapukoulutusten tuovan vangeille hyvän pohjan perusvalmiuksien nostamiseen sekä laajemman ymmärryksen vankilaympäristön tuomista haasteista tulipalotilanteessa.

Koulutuskokonaisuus on pienillä muutoksilla jalkautettavissa muihinkin Rikosseuraamuslaitok- sen yksiköihin. Juuan vankilan koulutuksessa esiin nousseet rekrytointi ongelmat tulisi ratkaista ennen jatkokoulutuksia. Mielestäni koulutuksen tuominen osaksi rangaistusajan suunnitelmaa poistaisi osaltaan vankien leimaantumisen pelkoa. Toisaalta, jos koulutuksesta tehdään pakol- lista, nostaako se koulutuksen houkuttelevuutta vai vastustusta? Apulaisjohtaja Nyman näkisi koulutuksen olevan jalkautettavissa ammattilaisten vetämänä muihinkin yksiköihin, mutta hä- nen mukaansa koulutuksessa tulisi ottaa huomioon Rikosseuraamuslaitoksen yksiköiden erilai- suus. Nyman esittää rekrytointi ongelmiin ratkaisuksi Vankeuslain (767/2005) 8. luvun 15§ toi- mintaan osallistamista, jossa koulutuksessa tehtäisiin osa vangin vankeusaikaista toimintaa. Valmiuspäällikkö Vuosalmi vastaavasti arvioi koulutuksen olevan mahdollinen tulla Rikosseuraa- muslaitoksen pysyväisluonteiseksi toiminnaksi ja arvioi heikon osallistumisprosentin osittain johtuvan pilottityyppisestä hankkeesta.

6.4 Vankien rooli vankilan pelastustoiminnassa

Vankien käyttämisessä osana vankilan pelastustoimintaa ei Pelastuslain (379/2011) mukaan ole mahdollista. Pelastuslaki ei tunnista tilannetta, jossa hoitolaitoksessa tai siihen rinnastetta-

vassa yksikössä asukkaat vastaisivat osaltaan kiinteistön palo- ja pelastusturvallisuudesta. Kiinteistöjen palo- ja pelastusturvallisuudesta vastuu on aina Pelastuslain mukaan, joko kiinteistön omistajalla tai toiminnanharjoittajalla. Myös valmiuspäällikkö Vuosalmi kiinnitti huomiota samaan asiaan, todeten lisäksi oikeudellisen pohjan olevan asialle haastava ja tulkinnanvarainen. Vaikka Rikosseuraamuslaitos tarjoaisikin pelastuskoulutusta vangeille, ei vastuuta pelastusturvallisuudesta voida edes osittain siirtää heille. Pohdittavaksi kuitenkin jää, koulutuksen mahdollinen välillinen vaikutus vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen. Koulutukseen osallistuneiden palautteissa suurin osa arvioi koulutuksella olevan vaikutusta vankilan pelastusturvallisuuteen ja lisäävän vankilan turvallisuutta. Koulutuksella voidaan vaikuttaa vankien ajatteluun sekä toimintaan ja tätä kautta saada pelastusturvallisuutta vankiloissa parannettua.

Pelastuslain (379/2011) 2 luvun 3 ja 4 §:n pykälän osallistumisveloitteen mukaan, jokainen on velvollinen aloittamaan pelastustoimet omien taitojensa mukaan. Tällaisella koulutuksella nostamme taitoja, joten nostamme myös toimintaveloitteen tasoa. Valmiuspäällikkö Vuosalmi pitää kuitenkin haasteellisena toiminnanharjoittajan vastuun ja yleisen toimintaveloitteen välille tehtävän rajanvedon määrittämisen haasteelliseksi. Hän kuitenkin näkee koulutuksen nostavan vankien mahdollisuutta toimia hätätilanteissa ja antavan paremmat mahdollisuudet suojata itseään. Vuosalmen mielestä apu pelastustoimintaan syntyykin laitoksen kokonaisosaamisen kasvusta tulipalotilanteessa, vaikka vastuu säilyykin toiminnanharjoittajalla.

6.5 Toteutuksen arviointi

Opinnäytetyön poikkeuksellinen lähestymiskulma, jossa laitososuhteissa olevien henkilöiden pelastusturvallisuustaitoja parannetaan toiminnanharjoittajan toimesta, toi toteutuksen aikana mukanaan haasteita. Aiempaa tutkimustietoa ei ollut saatavilla eikä vastaavia koulutettavien erityispiirteitä huomioivia kyseisen aihepiirin koulutusmalleja ollut olemassa. Tavoitteeseen pääseminen tuntui välillä mahdottomalta, mutta opinnäytetyön ohjaajan avustuksella tavoitteet saatiin selkiytettyä. Opinnäytetyön ulkopuolisilta arvioilta sain ohjeita, mitkä asiat heidän mielestään olisi tärkeää tuoda esiin. Opinnäytetyössä tulisikin käyttää apuna mahdollisimman paljon tutkittua tietoa ja peilata omaa työtään niihin, mutta nyt kun sitä ei ollut saatavilla, etsin asiantuntijoita, jotka antoivat erilaisia lähestymiskulmia asiaan.

Aikataulullisesti opinnäytetyö toteutui suunnitelman mukaan, tosin pieniä haasteita toi kesäaikana tehty toteutus. Ennen toteutuksen aloitusta on hyvä pohtia ainestoa mitä tarvitsee ja mistä se on saatavilla. Aineiston keräämiselle tulee varata riittävästi aikaa, koska esimerkiksi tilastotietojen ja tutkimuslupien saaminen voi kestää useita viikkoja. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytettävät budjetti tulee arvioida huolellisesti ja selvittää mistä työlle on saatavilla määrärahat. ” Vangin kouluttaminen ja osallistaminen vankilan palo- ja pelastustoimintaan” budjetti oli 1300 euroa ja määräraha oli keskustelussa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon edustajan kanssa. Tämä kuitenkin jäi syystä tai toisesta kirjaamatta virallisiin papereihin ja

määräraha jouduttiin hakemaan uudelleen Itä- ja Pohjois-Suomen aluekeskukset. Yllätyksenä tuli myös, etteivät koulutuksista sovittuun hintaan kuuluneet suorituksesta annettavat kortit, vaan ne täytyi lunastaa erikseen. Alkuperäinen budjetti alitettiin noin 700 eurolla, koska paloturvallisuuskoulutuksen ja alkusammutuksen piti opinnäytetyön tekijä. Kustannuksiltaan koulutus henkilöä kohden tuli maksamaan noin 100 euroa, mutta osallistujia olisi mahtunut kymmenen enemmän mukaan. Tämä olisi huomattavasti laskenut osallistujaa kohden tulevaa kustannusta, mutta tässäkin tulee huomioida vangeilla esiintyvät keskittymisongelmat ja pitäisinkin maksimi ryhmäkokona 12 henkilöä. Pienryhmässä oppiminen onnistuu paremmin ja koulutus voidaan toteuttaa turvallisuus huomioiden.

Tulevaisuudessa tämän tyyppisen koulutuksen tarjoamista tulisi lisätä Rikosseuraamuslaitoksella. Lisäksi hyvä olisi pohtia muidenkin työssä ja kouluissa vaadittavien korttikoulutusten tarjoamista. Koulutus on tässä mallissa mahdollista ottaa käyttöön muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Kuitenkin hankkeen aikana esiin nousnut motivaatio ongelmat osallistumiseen olisi ratkaistavissa tekemällä koulutukseen osallistumista osa rangaistusajansuunnitelmaa. Toimintaan osallistuneet henkilöt pitivät koulutusmallia hyvänä ja palautteiden perusteella sillä pitkällä aikavälillä saataisiin palo- ja pelastusturvallisuutta sekä ensiaputaitoja parannettua vankilassa. Koulutus ei pelkästään vaikuta toimintaan vankilassa, vaan antaa valmiuksia myös toimia siviilissä vapautumisen jälkeen. Myös Vuosalmi ja Nyman nostivat esiin koulutuksen tuomat hyödyt vangin vapautumisen jälkeiseen elämään.

7 Pohdinta

Tulipalon riski on rikosseuraamuslaitoksessa arvioitu aivan liian pieneksi. Vuosittain sattuu keskimäärin noin 10 kpl rakennuspaloa tai rakennuspalo vaaraa Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Vastaavasti pelastuslaitoksen yksiköt ovat 8 vuoden seurantajaksolla käyneet automaattisella paloilmoinin hälytyksellä vankiloissa keskimäärin 115 kertaa vuodessa. Hälytyksissä virrehälytysten prosentti on noin 80 % seurantajaksolla. Voidaan pohtia näiden virrehälytysten aiheuttamaa taloudellista seurausta. Kuolemantapauksia ei ole 10-vuoden seurantajaksolla tapahtunut kuin yksi, mutta loukkaantuneita on vastaavasti ollut lähes sata. Voidaan osittain pitää hyvänä onnena, ettei kuolemantapauksia ole enemmän. Pelastuslaitos on heikentänyt koko ajan vasteaikojaan ja tämä väistämättä vaikuttamatta vankiloiden paloturvallisuuteen. Tutkimuksessa nostettiin esiin Pohjois-Karjalan Pelastuslaitoksen palvelutasopäätöksen sisältöä vasteaikoihin, mutta vastaavanlaisia päätöksiä on tehty tai tullaan tekemään muillakin Pelastuslaitoksilla. On totta, että suurin osa vankiloista sijaitsee kaupunkikeskuksissa, mutta suunnittelussa ja varautumisessa pitää ottaa huomioon myös ne laitokset, jotka sijaitsevat taajamien ulkopuolella. Vankiloiden henkilöstötilanne ja käytettävissä olevien resurssien saatavuus muodostavat paloturvallisuudelle merkittävän riskin. Koulutettua, osaavaa henkilökuntaa korvataan määräaikaisilla työntekijöillä joilla ei välttämättä ole minkäänlaista näkemystä tai kokemusta paloturvallisuudesta tai oikeastaan turvallisuudesta yleensäkin. Henkilöstövajeen vuoksi näiden työntekijöiden perehdyttäminen jää usein hyvin minimaaliseksi eikä vakituisella henkilökunnalla alati kasvavien työtehtävien vuoksi ole siihen aikakaan. Pahimmassa tapauksessa osamattomuus ja arviointikyvyn puute voi johtaa tulipalotilanteen eskaloitumiseen.

Laitosten pelastus- ja poistumissuunnitelmien laadinta on heikoissa kantimissa ja useassa suunnitelmassa on sinne täysin kuulumatonta materiaalia. Suunnitelmia on ryhdytty yhdistelemään ja viimeisimmän Rikosseuraamuslaitoksen ohjeen mukaan pelastus- ja valmiussuunnitelmat olisivat yhdistettyjä. Huomioon tulisi kuitenkin ottaa, että molempiin suunnitelmatyyppeihin sisältyy omat vaatimuksensa ja niiden salauksen tasokin on erilainen. Pelastussuunnitelma pitää sisällään kaikille työntekijöille tarkoitettua tietoa, kun taas valmiussuunnitelma sisältää merkittävästi turvallisuuteen liittyviä salassa pidettäviä tietoja. Turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat tulisi aina laatia sellaisen henkilön, joka tunnistaa riskiarviossa erityisesti rikosseuraamuslaitosta kohtaavat riskit ja osaa arvioida niiden vaikutuksen oikein. Pelkästään kolmen vuoden välein järjestettävä alkusammutuskoulutus ei riitä ylläpitämään pelastustoimintaa riittävällä tasolla, kun otetaan huomioon ympäristö jossa toimitaan. Vuosittaisten yhteisharjoitusten järjestäminen pelastuslaitoksen kanssa, antaisi molemmille osapuolille arvokasta tietoa molempien toimintamalleista ja toisi varmuutta yhteistoimintaan. Alkusammutusvälineistö on pääsääntöisesti oikein mitoitettu ja sijoitettu vankiloissa. Kuitenkin on hyvä pohtia nykyisten henkilömäärien riittävyttä ja pelastuslaitoksen vasteita tulipalotilanteessa. Olisiko uusissa täydentävissä sammutusmenetelmissä käyttökelpoisia välineitä rikosseuraamuslaitokselle? Toisaalta välineistön lisääminen ei tuo lisäturvaa, jos ei ole riittävästi koulutettuja käyttäjiä.

Paloturvallisuuden kehittämisessä tulee aina huomioida, ettei mikään automaattinen laite tai järjestelmä korvaa erityistilanteisiin koulutettua henkilökuntaa. Nykyisillä vahvuuksilla Rikosseuraamuslaitos ei pysty varmistamaan henkilökunnan riittävyyttä poikkeustilanteessa. Tämän vuoksi on etsittävä vaihtoehtoisia menetelmiä varmistamaan riittävä henkilöstö pelastustoiminnassa. Vankien vapaaehtoinen osallistuminen pelastustoimintaan lisää vankilan käytössä olevia resursseja. Kuitenkin pohdittavaksi tulee pelastuslaista tulevat yksilöön kohdistuvat velvoitteet pelastustoiminnan aloittamisesta oman kyvyn mukaan. Nostammeko koulutuksella yhteiskuntavastuun tasoa ja voimmeko tulevaisuudessa vaatia vangeilta enemmän? Viime kädessä kuitenkin vankilan virkamies on laillisessa vastuussa pelastustoiminnan riittävän tehokkaasta suorittamisesta.

Kuten Junninen (2008) ja Paasonen (2021) raporteissaan nostavat esiin, koulutukseen ja varsinkin paloturvallisuuskoulutukseen tulisi panostaa enemmän. On huolestuttavaa huomata, että näinkin pitkällä aikavälillä tehdyt tutkimukset löytävät Rikosseuraamuslaitoksen toiminnasta samat ongelmat, vaikka aikaa olisi ollut korjata tilannetta. Hälyttävää oli myös Paasonen (2021) paloturvallisuuteen liittyvä huomio, jossa henkilökunnan uhkarohkea toiminta arvioitiin vähentäneen tulipaloista aiheutuneita seurauksia. Viimeisin turvallisuuslinjaus Rikosseuraamuslaitoksella on vuodelta 2015, eikä turvallisuutta ole erikseen huomioitu nykyisessä RISE 2.0 organisaatio uudistuksessa. Vaikka kuinka tekisimme vaikuttavaa lähityötä ja lisäisimme sitä kautta dynaamista turvallisuutta, ei se poista yritysturvallisuuden muiden osa-alueiden olemassa oloa. Organisaatio, jossa turvallisuus vahvasti liittyy päivittäiseen toimintaan, tulisi turvallisuuden kaikki osa-alueet ottaa huomioon, jotta toiminta voi jatkua häiriöttömästi ja turvallisesti. Turvallisuuteen olennaisesti kuuluu myös organisaation ajantasaiset riski arviot sekä varautuminen mahdollisiin muutoksiin, jotka voivat vaikuttaa organisaation kokonaisturvallisuuteen. Rikosseuraamuslaitoksen kannalta olisi hyvä varata turvallisuussuunnitteluun sekä kehittämiseen riittävä määrä resursseja, jotta organisaation turvallisuus saadaan nostettua tämän päivän vaatimusten tasolle.

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa visioksi tulevaisuudelle on kirjattu ”turvallisesti kohti avoimempaa täytäntöönpanoa” (Rikosseuraamuslaitos 2021b). Käytännössä tämä tarkoittaa yhä suuremman vanki määrän sijoittamista avoimempiin olosuhteisiin. Avoimuus tarkoittaa vapautta, vapaus vastuuta. Vankien tavat selviytyä vankeudesta vaihtelevat suuresti. Usein kuitenkin nousee esiin vastuunottaminen ainoastaan itsestä, jos siitäkään. Rikosseuraamuslaitoksen vuositilaston mukaan, vankien päivittäinen keskimäärä vuonna 2020 oli 2800, joista 40 prosentilla tuomion taustalla oli väkivaltarikos (Rikosseuraamuslaitos 2021b). Tämä tilasto osoittaa, ettei suurimmalla osalla vangeista ole kykyä ottaa vastuuta toisen ihmisen hengestä tai terveydestä. Tämän kaltaisen koulutuksen toivoisi muuttavan ajattelumallia ja ymmärtämään kokonaisuuksia. Vankilassa annettu ensiapu- ja alkusammutuskoulutus on hyödyllistä vangeille ja jossakin määrin todennäköisesti vaikuttaa vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen. Kuiten-

kin se, että vangit toimisivat osana vankilan pelastustoimintaa, vaatii ajattelu- ja käyttäytymismallien muuttamista. Siihen ei näin lyhyellä koulutuksella juurikaan voida vaikuttaa. Koulutus kuitenkin palvelee myös vapautumisen jälkeen vankeja niin työelämässä kuin opiskeluissa. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna, voi jopa vähentää siviilissä tapahtuvia tulipaloja.

Ongelmista huolimatta näkisin tarpeellisena vastaavien koulutuksien ottamista Rikosseuraamuslaitoksen koulutustarjontaan. Osallistujat pitivät päivää pääsääntöisesti onnistuneena. Keskusteluissa vankien ja henkilökunnan kanssa nousi esiin työelämässä vaadittavista korttikoulutuksista ensiapu 1 ja työturvallisuuskorttien suorittamisen mahdollistaminen vankiloissa. Näitä koulutuksia tarjoamalla parannamme vangin työllistymistä ja mahdollisuutta elää rikoksetonta elämää. Koulutus antoi vangeille hyvää perustietoutta ensiavusta sekä toimimisesta tulipalotilanteessa. Kuitenkin pelastustoimintaan osallistuminen ja oleminen osana vankilan varautumista oli usealle vangille negatiivisia ajatuksia herättävä ehdotus. Osaltaan syynä voidaan varmaan pitää vankilan hierarkkinen järjestelmä vankien ja henkilökunnan välillä, osaltaan pelko leimautumisesta henkilökunnan ”kätyriksi”. Prisoaatio, jossa vanki rangaistuksen aikana tulee osaksi vanki hierarkkia, näyttää merkittävää osaa yhteistyössä vankien ja henkilökunnan välillä, myös desistanssin vaiheella on vaikutusta motivaatioon osallistua koulutuksiin ja kuinka hyödyllisenä vanki kokee sen henkilökohtaisesti. Koulutusmalli jossa asiakkaita käytettäisiin osana organisaation palo- ja pelastustoimintaa, toimisi todennäköisesti paremmin yksikössä, jossa henkilökunnan ja asukkaiden välinen auktoriteerinen tila ei ole yhtä merkittävässä asemassa kuin vankiloissa.

Opinnäytetyön aikana tehdyt kyselytutkimukset osoittivat mittavia puutteita henkilökunnan turvallisuuskoulutuksissa. Osittain syynä voitaneen pitää valloilla olevaa koronavirus-epidemiaa, joka käytännössä on estänyt koulutusten pitämisen vankiloissa. Vaikutusta on myös suurella henkilöstön vaihtumisella, kun käytännössä huhtikuun 2017 jälkeen koko valvontahenkilöstö on vaihtunut yhtä lukuun ottamatta. Samanlaisia ongelmia on muissakin Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä, joissa koulutetun henkilökunnan määrä vähenee koko ajan. Jos mietitään vankiloiden palo- ja pelastusturvallisuutta, merkitykseltään suurin vaikutus on koulutetulla, motivoituneella ja osaavalla henkilökunnalla, unohtamatta toimivaa, tarkoitukseen sopivaa ja kunnossa olevaa alkusammutuskalustoa. Palo- ja pelastuskoulutukseen tulisi Rikosseuraamuslaitoksella panostaa ja varmistaa, että kaikki laitoksessa työskentelevät on perehdytetty laitoksen paloturvallisuuden perusasioihin ja heille on annettu vaadittava koulutus häiriötilanteiden varalle. Vankiloissa oleva alkusammutuskalusto on mielestäni pelastuslain sekä henkilökunnan osaamistasoon peilaten riittävä. Pelastuslaitoksen täydentävät sammutusmenetelmät vaatisivat lisäkoulutuksen järjestämistä ja ottaen huomioon tilanteet, missä niistä olisi merkittävää hyötyä, en koe niiden käyttöönottoa tarpeelliseksi.

7.1 Eettisyys

Opinnäytetyön tekijällä ei ole mitään taloudellisia riippuvuuksia aihepiirin tutkimiseen. Tekijän työhistoria sekä kokemus pelastustoiminnasta toivat perspektiiviä sekä tutkimusaiheeseen syvempää näkemystä, eivätkä estäneet puolueettoman tutkimuksen tekemistä. Vaikkakin opinnäytetyön tekijä toimii tässä tilanteessa kolmoisroolissa, tekijänä ja virkamiehenä, pelastuslaitoksen työntekijänä, ei tämä muodostanut eettistä ongelmaa tutkimukselle. Toisaalta tämän kaltaisessa työssä aiheeseen pääsee syvemmälle, mitä enemmän toimintaan osallistuu. Työtä tehdessä huomasi, kuinka suuri merkitys on aiemmalla työkokemuksella ja kuinka eri tavalla asioita nähdään työyhteisössä. Oma kokemus eri turvallisuusaloista, antaa mahdollisuuden tarkastella asioita useasta eri näkökulmasta ja auttaa käsittämään turvallisuuteen liittyviä kokonaisuuksia. Turvallisuus on aiheena laaja ja mielenkiintoinen kokonaisuus, josta voi oppia aina jotakin uutta.

Opinnäytetyössä tutkittiin, onko kouluttamisella vaikutusta vankilan palo- ja pelastusturvallisuuden ja voitaisiinko vankeja käyttää apuna vankilan pelastustoiminnassa. Koulutuksella varmasti pystytään vaikuttamaan lisäämällä vankien käsitystä, mitkä asiat vaikuttavat palo- ja pelastusturvallisuuteen ja kuinka niihin voi itse vaikuttaa. Koulutus on myös linjassa laissa määriteltyjen toiminnan tavoitteiden kanssa, jossa edistetään tuomittujen elämänhallintaa, sijoitumista yhteiskuntaan sekä parannetaan valmiuksia elää rikoksetonta elämää (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009, 2§). Ongelmaksi nousee vankien käyttäminen osana pelastustoimintaa. Vankeuslain (767/2005) 3:nen § mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Henkilökunnan vastuu turvallisuudesta on merkittävästi korkeampi, eikä voida olettaa että laitoksessa vapautensa menettäneellä olisi motivaatiota osallistua turvallisuutta ylläpitävään toimintaan. Kuitenkin ainakin Juuan vankilassa koulutuksen jälkeen vangit jäivät pohtimaan omaa turvallisuuttaan ja sitä, kuinka tulipalosta selviytymisen kannalta on tärkeää harjoitella toimintaa etukäteen.

Paloturvallisuuden kehittäminen on aikaa vaativa toimenpide, joka vaatii määrätietoista työtä. Rikosseuraamuslaitoksella tässä on onnistuttu esimerkiksi automaattisten paloilmittimien osalta, jossa erhehälytys prosentti on merkittävästi pienempi kuin yleinen erheprosentti. Tämä on vaatinut pitkäjänteistä kehittämistä ilmaisimien ja laitteiden kanssa, jotta laitoksiin on saatu toimintavarma kokonaisuus. Tulokset eivät ole tulleet hetkessä ja ovat vaatineet paljon muutoksia. Samoin uskon myös tämän koulutuksen vaikuttavan pitkällä aikavälillä, mutta ratkaistavaksi jää muutamia ongelmia. Kuinka vangit saadaan motivoitumaan osallistumaan koulutukseen ja onko Rikosseuraamuslaitoksella määrärahoja koulutusten järjestämiseen?

7.2 Kehittämissuositukset ja aiheet jatkotutkimukselle

Paasonen (2021) raportissaan nosti esiin palokoulutusten tasojen erilaisuuden laitosten välillä. Palokoulutus olisi hyvä nostaa Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksen tarjontaan ja määrittellä tarvittavat kertausvälit jolla taidot ylläpidettäisiin. Koulutuksen tulisi olla pakollinen kaikille Rikosseuraamuslaitoksella työskenteleville henkilöille. Vaihtoehtoisesti yksiköihin tai alueellisesti voisi kouluttaa kouluttajia, joilla olisi pätevyys antaa tämän kaltaista koulutusta. Pitäisin kuitenkin parempana laitospohjaista kouluttajaa, joka ymmärtää oman yksikkönsä erityispiirteet ja turvallisuusriskit. Yksikkökohtainen kouluttaja mahdollistaisi myös määräaikaisten sijaisten kouluttamisen perehdyttämisen yhteydessä.

Kaikkien vankiloiden tulisi selvittää oman alueen pelastuslaitoksen palvelutasopäätös ja sen vaikutusta vankilan pelastussuunnitelmiin ja pelastustoimintaan. Palokuorma vankilassa vaikuttaa merkittävästi palo- ja pelastusturvallisuuteen. Varsinkin avolaitoksissa pitkäaikaisvangeille kertyy omaisuutta selliin merkittävästi. Omaisuuden rajoittamista yhtenäisellä määräyksellä tulisi harkita vakavasti. Paloturvalliset materiaalit kehittyvät kokoajan ja Rikosseuraamuslaitoksen kannattaisi testata uusia materiaaleja. Parantaisivatko ne vankilan paloturvallisuutta? Testattavaksi kannattaisi myös ottaa joitakin täydentäviä sammutusmenetelmiä ja pohtia voitaisiinko niitä käyttää vankiloissa.

Vankien koulutuksen osalta vaikuttavuutta saavutettaisiin enemmän, jos koulutus tulisi pakolliseksi kaikille vangeille. Toimintaan osallistuminen kirjaukselle tulisi tehdä Rotiin omakohdansa, josta nopeasti olisi tarkastettavissa koulutuksen suorittaminen ja voimassaoloaika. Rikosseuraamuslaitoksen kannattaisi harkita tulityö, tieturva, Ensiapu 1 ja 2 sekä työturvakorttikoulutusten tarjoamista vangeille.

Jatkotutkimuksena voisi tutkia paloturvallisten materiaalien käytettävyyttä Rikosseuraamusalalla sekä henkilöstön koulutus tarve-vastaavuuden selvittäminen. Palo- ja pelastusturvallisuuden kehittämisen mahdollisuuksia Rikosseuraamusalalla olisi hyvä tutkia lisää. Vankien osallistamisesta on tehty useita tutkimuksia, mutta osallistamisen vaikutuksia vankeuden jälkeiseen aikaan olisi hyvä tutkia.

Lähteet

Painetut

Mäkinen, K., 2007. *Organisaation strateginen kokonaisturvallisuus*. Vantaa: Edita Publishing Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

E1 Suomen rakentamismääräyskokoelma (3/11/2011). Viitattu 4.8.2021. https://www.finlex.fi/normit/37126-E1_2011-fi

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2016. Elinkeinoelämän yritysturvallisuusmalli. Viitattu 8.7.2021. https://ek.fi/wp-content/uploads/yritysturvallisuus_2016.pdf

Junninen, M. 2008. Suomalaisten vankiloiden turvallisuus vaihtelee. Haaste-lehden artikkeli 2/2009. Viitattu 10.6.2021. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiaristo/haaste22009/suomalaistenvankiloidenturvallisuusvaihtelee.html>

Keski-Suomen Pelastuslaitos. Toimintaohjeet. Viitattu 20.7.2021. <https://www.keskisuomenpelastuslaitos.fi/toimintaohjeet-1>

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta (27.11.2009/952). Viitattu 13.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>

Niemi, S., Kivinen, E., Takaluoma, M., Kräkin, M. & Pukarinen, E. 2019. Vaikuttavaa oppimista ja kehittämistä simulaatiolla. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja, osa 52. Viitattu 6.7.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/260735/LAMK_2019_52.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Paasonen, J. 2021. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoinen arviointi. Viitattu 5.6.2021. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/monisteetjaraportit.html>

Pelastuslaki (29.4.2011/379). Viitattu 13.4.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Pelastusopisto 2015. Onnettomuustyyppin valinta. Viitattu 10.6.2021.

https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/2017/02/63021_c_onnettomuustyyppin_valinta.pdf

Pohjois-Krjalan Pelastuslaitos 2021. Palvelutasopäätös. Viitattu 13.4.2021.

<https://www.pkpelastuslaitos.fi/palvelutasopaatos>

Rikosseuraamuslaitos 2015. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjaukset. Viitattu

12.5.2021. [https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisumuut/0DlbMQzPN/Turvallisuuslinjaukset_2015.pdf](https://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisumuut/0DlbMQzPN/Turvallisuuslinjaukset_2015.pdf)

Rikosseuraamuslaitos 2019. *Organisaatio*. Viitattu 15.3.2021.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos 2020. *Arvot ja strategia*. Viitattu 3.4.2021.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2021a. *Toimipaikat*. Viitattu 15.4.2021.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/juuanvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos 2021b. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2020. Viitattu 24.7.2021.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20210630143720/7RRy9CvLt/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2020_FI_1.pdf

Sanastokeskus TSK. TEPA-termipankki erikoisalojen sanaston ja sanakirjojen kokoelma. Palo- ja pelastussanasto (TSK 33, 2006). Viitattu 20.7.2021. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/palaminen>

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2020. Alkusammutus. Viitattu 12.6.2021.

<https://www.spek.fi/koulutus/turvallisuuskortit/alkusammutus/>

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö 2021. *Pelastussuunnitelma*. Viitattu 12.4.2021.

<https://www.spek.fi/turvallisuus/pelastussuunnitelma/>

Suomen Punainen Risti. 2021. SPR Hätäensiapukurssi. Viitattu 15.7.2021. <https://www.ensiaputodistus.fi/tietoa/kurssikuvaukset/hataensiapukurssi-4-t>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Viitattu 12.4.2021.

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019. Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje. Viitattu 13.4.2021.

<https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakoarvioinnin-ohje>

Vankeuslaki (23.9.2005/767). Viitattu 12.2.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (5.5.2011/407) Viitattu 13.4.2021.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110407>

Virtanen, M., Aaltonen, M., Tyni, S. & Kivivuori, J. 2020. Vankilakoulutuksen vaikutus uusintarikollisuuteen ja vapautumisen jälkeiseen työssäkäyntiin. Viitattu 6.7.2021. <https://www.edilex.fi/artikkelit/20398.pdf>

Julkaisemattomat

Pelastustoimen onnettomuus- ja resurssitilasto, PRONTO, 2021.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, alkusammutuskoulutus, 2017

Kuviot	
Kuvio 1 Opinnäytetyön yleiset tavoitteet	9
Kuvio 2 Opinnäytetyön henkilökohtaiset tavoitteet	10
Kuvio 3 Palamisen edellytykset (mukaillen Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö, alkusammutuskoulutus)	14
Kuvio 4 Rakennuspalot ja rakennuspalovaarat Rikosseuraamuslaitoksella 2010-2020 (PRONTO)	18
Kuvio 5 Tulipalojen aiheuttajat vankiloissa 2010-2020 (PRONTO)	19
Kuvio 6 Henkilövahingot vankiloiden tulipaloissa 2010-2020 (PRONTO).....	19
Kuvio 7 Rakennuspalojen tai rakennuspalovaarojen ajankohdat vankiloissa (PRONTO).....	20
Kuvio 8 Rakennuspalot tai rakennuspalovaarat eri kellonaikoina (PRONTO)	21
Kuvio 9 Rakennuspalot tai rakennuspalovaarat, automaattiset paloilmoitukset ja erheprosentti Suomen vankiloissa vuosina 2012-2020 (PRONTO)	21
Kuvio 10 Juuan vankilan onnettomuustilasto 2011-2021 (PRONTO).....	24
Kuvio 11 Palo- ja pelastusturvallisuuden tilan tuntemus Juuan vankilassa (n=29)	25
Kuvio 12 Alkusammutuskalusto sekä alkusammutuskoulutus (vangit, n=17)	26
Kuvio 13 Alkusammutuskalusto sekä alkusammutuskoulutus (valvonta, n=12)	26
Kuvio 14 Häätäpoistumisteiden tunnistaminen(n=29).....	27
Kuvio 15 Kokoontumispaikan sijainnin tunnistaminen(n=29).....	27
Kuvio 16 Poistumiskoulutukseen osallistuminen osallistuminen(n=29)	28
Kuvio 17 Halukkuus osallistua palo- ja pelastusturvallisuuden kehittämiseen(n=29)	28
Kuvio 18 Valvontahenkilökunnan käsitys pelastuslaitoksen virka-ajan ulkopuolisesta vasteajasta.(n=12)	29
Kuvio 19 Opinnäytetyön aikataulu	31
Kuvio 20 Koulutusrunko	32

Liitteet

Liite 1:Kyselytutkimus pelastusturvallisuudesta vangeille	55
Liite 2: Pelastusturvallisuus kysely Juuan vankilan valvonnan virkamiehille	57
Liite 3:Palautekysely vangeille	59
Liite 4: Turvallisuuskävely/ tarkastuslista	60
Liite 5: Henkilökunnan kyselytutkimuksen tulokset	64
Liite 6: Vankien kyselytutkimuksen tulokset	66
Liite 7: Tutkimuslupa.....	68
Liite 8: Palaute, Apulaisjohtaja Armi Nyman	69
Liite 9: Palaute, Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö Anssi Vuosalmi	71

Liite 1: Kyselytutkimus pelastusturvallisuudesta vangeille

1. Kuinka palo- ja pelastusturvallisuudesta on mielestäsi huolehdittu Juuan vankilassa?

- a) erittäin huonosti
- b) huonosti
- c) keskinkertaisesti
- d) hyvin
- e) erittäin hyvin

1. Mitä alkusammutusvälineitä osastolta löytyy?

- a) heittosammutin
- b) jauhesammutin
- c) nestesammutin
- d) hiilidioksidisammutin
- e) pikapaloposti
- f) sammutuspeite
- g) sankoruisku

2. Oletko saanut koulutuksen laitoksesta löytyviin välineisiin?

- a) kyllä
- b) ei

3. Kuinka hyvin tunnet automaattisen paloilmoitinjärjestelmän hälytyspainikkeiden sijainnin, niissä tiloissa joissa toimit? (asuintilat, ruokala, työtoiminta)

- a) hyvin
- b) kohtalaisesti
- c) heikosti
- d) huonosti

4. Osaatko käyttää hätäpoistumisteitä?

- a) kyllä
- b) ei

5. Oletko saanut perehdytyksen hätäpoistumisteiden käyttöön?

- a) kyllä
- b) ei

6. Tiedätkö missä kokoontumispaikka sijaitsee?
- a) kyllä, missä? _____
 - b) en
7. Oletko kiinnostunut osallistumaan vangeille suunnattuun paloturvallisuuskoulutukseen?
- a) kyllä
 - b) ei
8. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttaisivat vankilan paloturvallisuuteen?
- a) haltuun annettavan omaisuuden rajoittaminen
 - b) koulutus
 - c) harjoitukset
 - d) alkusammutusvälineistön tarkoituksen mukainen sijainti ja määrällinen riittävyys/laatu
 - e) kaikki edellä mainitut asiat

Liite 2: Pelastusturvallisuus kysely Juuan vankilan valvonnan virkamiehille

2. Kuinka palo- ja pelastusturvallisuudesta on mielestäsi huolehdittu Juuan vankilassa?
 - f) erittäin huonosti
 - g) huonosti
 - h) keskinkertaisesti
 - i) hyvin
 - j) erittäin hyvin
3. Mitä alkusammutusvälineitä osastolta löytyy?
 - a) heittosammutin
 - b) jauhesammutin
 - c) nestesammutin
 - d) hiilidioksidisammutin
 - e) pikapaloposti
 - f) sammutuspeite
 - g) sankoruisku
 - h) muu, mikä _____
4. Oletko saanut koulutuksen laitoksesta löytyviin välineisiin?
 - a) kyllä
 - b) ei
5. Kuinka hyvin tunnet automaattisen paloilmoitinjärjestelmän hälytyspainikkeiden sijainnin, niissä tiloissa joissa toimit? (asuin tilat, ruokala, työtoiminta)
 - a) hyvin
 - b) kohtalaisesti
 - c) heikosti
 - d) huonosti
6. Osaatko käyttää hätäpoistumisteitä?
 - a) kyllä
 - b) ei
7. Oletko saanut perehdytyksen hätäpoistumisteiden käyttöön?
 - a) kyllä
 - b) ei
8. Tiedätkö missä kokoontumispaikka sijaitsee?
 - a) kyllä, missä _____
 - b) ei

9. Oletko kiinnostunut kehittämään ja osallistumaan vankilan paloturvallisuutta
- a) kyllä
 - b) ei

10. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttaisivat vankilan paloturvallisuuteen?

- a) haltuun annettavan omaisuuden rajoittaminen
- b) koulutus
- c) harjoitukset
- d) alkusammutusvälineistön tarkoituksen mukainen sijainti ja määrällinen riittävyys/laatu
- e) kaikki edellä mainitut asiat

9. Voitko mielestäsi vaikuttaa vankilan paloturvallisuuteen liittyviin asioihin?

- a) kyllä
- b) ei

10. Onko vankilan paloturvallisuus muuttunut viimeisen viiden vuoden periodilla?

- a) parantunut
- b) heikentynyt
- c) pysynyt ennallaan
- d) en osaa vastata

11. Kuinka nopeasti mielestäsi pelastuslaitos saapuu vankilalle hälytyksen tapahtuessa virkajan ulkopuolella?

- a) 5 min.
- b) 10 min
- c) 15 min
- d) 30 min
- e) 45 min

Liite 3: Palautekysely vangeille

1. Kuinka annettu koulutus lisäsi tietouttasi pelastusturvallisuudesta?
2. Kuvaile omin sanoin koulutuksen hyötyjä tai puutteita
3. Millaista hyötyä koet koulutuksesta olevan vapauduttuasi?
4. Mitä lisäisit koulutukseen?
5. Millaisia vaikutuksia koulutuksella ja toimintamallilla on vankilan pelastusturvallisuuteen?
6. Arvioi asteikolla 1-5, jossa 1 on erittäin huono ja 5 erittäin hyvä, toimintamallin eri osa-alueita

Paloturvallisuus luento

Ensiapukoulutus

Alkusammutuskoulutus

Pelastusturvallisuuteen perehdyttäminen osastolla

Yhteistoimintaharjoitus

7. Nimeä tärkeimmät asiat, jotka mielestäsi vaikuttavat paloturvallisuuteen?
8. Nimeä mielestäsi 3 suurinta paloriskikohdetta Juuan vankilassa?
9. Kuinka voit itse parantaa paloturvallisuutta vankilan arjessa?

Liite 4: Turvallisuuskävely/tarkistuslista

Pelastussuunnitelma

1 (4)

- Turvallisuuskävely -

Turvallisuuskävely, tarkistuslista

Päivämäärä _____

Tarkastajat _____

Tarkastuskohde	Kunnossa	Puutteita	Toimenpiteet/huomiot
----------------	----------	-----------	----------------------

YLEISET ASIAT

Pelastussuunnitelma on ajantasalla	☐	☐	_____
"Toimintaohjeet hätätilanteissa" ovat esillä	☐	☐	_____
Turvallisuushenkilöitä nimetty tarvittaviin tehtäviin	☐	☐	_____
Lukitukset toimivat	☐	☐	_____
Sähkölaitteet ovat kunnossa ja huollettu	☐	☐	_____
Parvekkeitaiteet ovat turvalliset	☐	☐	_____
Avotulen käytöstä on sovitut säännöt (kynttilät, lyhdyt, grillaus)	☐	☐	_____

Tarkastuskohde	Kunnossa	Puutteita	Toimenpiteet/huomiot
----------------	----------	-----------	----------------------

ULKOALUE

Osoitmerkinnät on valaistu ja näkyvät	☐	☐	_____
Pelastustiet ovat auki (min. leveys 3,5 m)	☐	☐	_____
Ajojärjestely ja pysäköinti toimivat	☐	☐	_____
Portaat ja väylät on hiekoitettu	☐	☐	_____
Ulkovalaistus on riittävä	☐	☐	_____
Varastot on lukittu	☐	☐	_____
Roska-astiat ovat 8 m rakennuksista	☐	☐	_____

Pelastussuunnitelma

2 (4)

- Turvallisuuskävely -

Leikkipaikat ja välineet ovat turvallisia	☐	☐	_____
Piha-alue on turvallinen liikkua, myös lasten	☐	☐	_____
Tupakantumppeja varten on metallinen kannella varustettu astia	☐	☐	_____
Asiattomien henkilöiden pääsy rakennukseen ja sen läheisyyteen on estetty	☐	☐	_____

Tarkastuskohde	Kunnossa	Puutteita	Toimenpiteet/huomiot
----------------	----------	-----------	----------------------

HÄTÄTILANTEISIIN VARAUTUMINEN

Poistumisreitit ovat vapaat sekä ovet avattavissa ilman avainta	☐	☐	_____
Poistumisvalot ja -merkinnät toimivat	☐	☐	_____
Käsisammuttimet ja pikapalopostit on huollettu, tarkastettu ja merkitty	☐	☐	_____
Alkusammutuskalusto on helposti havaittavissa ja käyttöönotettavissa	☐	☐	_____
Palavien nesteiden varastointi on merkitty ja järjestyksessä	☐	☐	_____
Palovaroitimet tai -ilmoitin on testattu	☐	☐	_____
Sprinklerikeskus on testattu ja merkitty	☐	☐	_____
Savunpoistoluukku on merkitty	☐	☐	_____
Ilmastoinnin hätäseis on merkitty	☐	☐	_____
Sähkön pääsulku on merkitty	☐	☐	_____
Veden pääsulku on merkitty	☐	☐	_____
Palo-ovet ovat itsestään sulkeutuvia ja salpautuvia (pl. huoneistojen ovet)	☐	☐	_____

Pelastussuunnitelma

4 (4)

- Turvallisuuskävely -

Kellaritilat: käytävät ovat vapaat poistumiseen sekä siistit	☐	☐	_____
Valaistus on yleisissä tiloissa riittävä	☐	☐	_____
Kattilahuoneen ovi on itsestään sulkeutuva ja salpautuva	☐	☐	_____
Tilat siivotaan säännöllisesti ja riittävän usein	☐	☐	_____
Vaaralliset ja palavat aineet: säilytys ohjeiden ja lupien mukaan	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____
_____	☐	☐	_____

Liite 5: Henkilökunnan kyselytutkimuksen tulokset

Turvallisuus	Heittosammutin	Jauhesammutin	Nestesammutin	Hiilidioksidisammu
2	2	2	2	2
4	2	1	2	2
3	2	1	2	2
3	2	1	2	1
4	2	1	2	1
4	2	1	2	2
5	2	1	1	2
4	2	2	2	1
4	2	1	2	2
4	2	1	2	2
4	2	1	2	2
4	2	1	2	2

Pikapaloposti	sammutuspeite	Sankoruisku	muu sammutin	Koulutus
2	1	2	2	2
1	1	2	2	1
2	1	2	2	2
1	1	2	2	1
2	1	2	2	2
1	1	2	2	2
1	1	2	2	1
1	1	2	2	2
2	1	2	2	2
2	1	2	2	2
1	1	2	2	1
1	1	2	2	2

Tunnistaminen	Hätäpoistuminen	Hätäkoulutus	Kokoontumispaikka	Osallistuminen
3	1	2	1	1
3	1	2	1	2
4	1	2	1	2
2	1	2	1	1
4	2	2	1	1
3	1	2	1	1
3	1	1	2	1
2	1	2	2	1
3	1	2	1	1
3	1	2	1	1
1	1	2	1	1
3	1	2	2	1

Omaisuus	koulutus2	harjoitukset	kaluston määrä	kaikki edellä olevat
2	1	1	1	1
1	1	2	1	2
1	1	1	1	1
1	1	1	1	1
1	1	1	1	1
2	1	1	2	2
1	1	1	1	1
1	1	1	1	1
1	1	1	1	1
1	1	1	1	1
1	1	1	1	2
1	1	1	1	1

Vaikuttaminen henk	Muutos	vaste-aika
2	4	4
2	4	3
1	4	3
1	1	3
1	4	1
1	4	1
1	4	3
1	2	3
1	3	4
1	3	2
1	1	3
1	4	3

Liite 6: Vankien kyselytutkimuksen tulokset

Turvallisuus	Heittosammutin	Jauhesammutin	Nestesammutin	Hiilidioksidisammutin
5	2	1	2	2
4	2	2	2	2
4	2	1	2	2
3	2	1	2	2
3	2	1	2	2
3	2	2	2	2
3	2	1	2	2
3	2	2	2	2
4	2	1	2	2
3	2	1	2	2
4	2	1	2	2
4	2	1	2	2
4	2	2	2	1
4	2	1	2	1
4	2	2	2	2
5	2	2	2	2
4	2	1	2	2

Pikapaloposti	sammutuspeite	Sankoruisku	Koulutus	Tunnistaminen
2	1	2	1	1
2	1	2	2	3
2	1	2	2	2
2	2	2	2	4
1	1	2	1	2
2	1	2	2	3
2	2	2	2	3
2	2	2	2	3
2	1	2	2	3
2	1	2	2	4
2	1	2	2	2
1	1	2	2	2
2	1	2	2	2
1	1	2	2	2
2	2	2	2	2
2	2	2	2	1
1	1	2	2	2

Hätäpoistuminen	Hätäkoulutus	Kokoontumispaikka	Osallistuminen	Omaisuus
1	1	1	1	1
1	2	2	1	2
2	2	1	1	2
2	2	2	1	2
1	1	1	1	2
2	2	2	1	1
1	2	2	2	1
1	2	2	1	2
1	2	2	2	2
1	2	2	1	2
1	1	2	2	2
1	1	2	2	2
1	1	2	1	1
1	1	1	1	1
1	2	2	2	2
1	2	2	2	2
1	2	1	2	2

koulutus2	harjoitukset	kaluston määrä	kaikki edellä olevat
2	1	1	2
1	1	1	2
1	1	1	1
2	1	2	2
1	2	2	2
1	1	1	1
2	2	2	2
2	1	2	2
1	1	1	2
1	2	1	2
2	1	1	2
1	1	1	2
1	1	1	1
1	2	2	2
2	2	2	2
2	2	2	2

Liite 7: Tutkimuslupa

 RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS	Tutkimuslupa		
	11.5.2021 15/332/2021		
Rikosseuraamusalan sosionomiopiskelija, vartija Sami Pajunen Koivukuja 11 80710 Lehto			
Hakemuksenne 10.5.2021			
Tutkimuslupahakemus	Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammatti- korkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomi -opintoja varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Antti Hamari. Rikosseuraamuslaitoksen yhteys- henkilönä toimii valmiuspäällikkö Anssi Vuosalma.		
Tutkimuksen aihe	Pelastusturvallisuus vankiloissa, case Juuka		
Tutkimuksen toteutus	Toiminnallinen opinnäytetyö, koulutus- ja toimintamallin kehittäminen van- geille, tavoitteena parantaa vankilan palo- ja pelastusturvallisuutta. Kyselytutkimuksella selvitetään Juuan vankilan vankien ja henkilökunnan tieto- ja taitotaso pelastustoiminnasta. Kysely toteutetaan kesä- ja elokuussa 2021.		
Lupahakemus	Haette lupaa kyselyn toteuttamiseen. Haette myös oikeutta vankitietojärjes- telmään käyttöön, jotta kyselyyn pystytään valikoimaan sellaiset vangit, jotka ovat kumpanakin ajankohtana Juuan vankilassa. Hakijalla on virka Rikosseuraamuslaitoksessa ja oikeus käyttää vanki- tietojärjestelmää virkatehtäviin.		
Päätös	Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslu- van kyselyyn sekä vankitietojärjestelmän käyttöön kyseiseen opiskelutarkoi- tukseseen. Kysely tulee toteuttaa vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostu- muksella. Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.		
Osoite Lintulahdenkuja 4 00530 HELSINKI	Puhelin 029 56 88500	Telekopio 029 56 88446	Sähköpostiosoite kirjamo.rii@om.fi

2(2)

Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtautonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Juuan vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Digitaalinen
 allekirjoittaja Kari
 Riitta 912214447
912214447
 Päiväys: 2021.05.11
 10:01:26 +03'00'
 Riitta Kari
 kehitysjohtaja

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Juuan vankilan johtaja
Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 8: Apulaisjohtaja Nymanin palaute

Palautetta/arviointia opinnäytetyön kysymyksiin nro:t 1 ja 3.

1. Onko vankien kouluttamisella ja osallistamisella vaikutusta vankilan palo/pelastusturvallisuuteen?

Lähtökohtana kaikkien henkilöiden niin siviilissä olevien, kuten myös rangaistuslaitoksessa olevien kohdalla voidaan pitää pelastuslain 2. luvun 3§:n mukaista velvoitetta siitä, että jokaisella on yleinen toimintavelvollisuus ryhtyä kykynsä mukaisesti pelastustoimenpiteisiin.

Saman lain 3.luku 18 § kuitenkin velvoittaa erityisesti toiminnanharjoittajaa huolehtimaan poistumisturvallisuudesta. Velvoite on laajempi suljettujen vankiloiden osalta.

Vankilassa annettu ensiapu- ja alkusammutuskoulutus on hyödyllistä kaikille osapuolille, niin vangeille kuin henkilökunnallekin. Sen vaikutusta vankilan palo- ja pelastusturvallisuuteen voisi arvioida siitä näkökulmasta, miten kukin vanki asennoituu asiaan. Näkeekö vanki panostamisen palo- ja pelastusturvallisuuteen osana omaa turvallisuuttaan vai kokeeko hän sen vain hyödyttävän vankilaa ja viranomaisia.

Näin ollen vankien osallistaminen palo- ja pelastustoimintaan on haasteellista ja vaatisi pitkäjänteistä työtä ajattelu- ja asennetasolla. Kun ajatellaan, että vanki ei ole vankilassa omasta vapaasta tahdostaan, vaan tahdonvastaisesti, niin motivoituminen auttaa henkilökuntaa ja viranomaisia voi olla hyvin haastavaa. Haastetta lisää vielä usein viranomaisvastaisuus.

Mikäli vankeja koulutetaan palo- ja pelastusturvallisuuteen tulisi sen tapahtua vankeuslain 8. luvun 1§:n toimintaan osallistamisen kautta. Vankilan järjestämän tai hyväksymän toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan vahvistamalla vangin valmiuksia, ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista ja toimintakykyä erilaisissa elämäntilanteissa. Toiminta voi olla työtä, koulutusta tai muuta toimintaa.

Palo- ja pelastus- ja ensiapu koulutus voisi olla osa tällaista toimintaa.

Vanki voisi täyttää osallistumisvelvollisuuttaan tällaisessa toiminnassa ja saada valmiuksia sekä vankeusaikaiseen, että vankeusajan jälkeistä elämää varten.

2. Toimiiko kehitetty malli, onko tarvetta kehittää, onko siirrettävissä muihin Rise:n yksiköihin?

Toiminnallisen koulutuspäivän järjestäminen alkusammutus- ja ensiapu teeman ympärille vankien ja henkilökunnan palautteen mukaan sujui erinomaisesti. Vankien motivoiminen koulutukseen vaati kuitenkin henkilökunnalta aikaa, keskustelua ja perustelua, miksi koulutusta järjestetään.

Ennakkoluulojakin oli useilla vangeilla sekä pelkoa leimaantumisesta henkilökunnan apuriksi. Myös se herätti kysymyksiä, tuoko koulutus jotakin velotteita?

Koulutus tulisi tuoda esille vangeille sen suuntaisena, että kyse on oman turvallisuuden lisäämisestä huomioimalla esim. oman sellin palokuormaa ja osaamisena toimia ensiaputilanteissa. Tilanteet eivät välttämättä tarvitse olla vankeusaikana, vaan niitä voi tapahtua missä vain ja koska vain.

Kaksi teemaa, alkusammutus - ja ensiapu koko päivän kestävä koulutus on haastavaa useimmille vangeille ottaen huomioon oppimiskyky, keskittymisvaikeudet ym.

Jatkoa ajatellen jakaisin koulutuksen kahdelle eri päivälle, puolen päivän mittaisena. Tällöin jää aikaa keskittyä, pohtia ja keskustella, mitä tämä juuri merkitsee minulle ja yhteisölle, jossa asun ja elän.

Malli on sinänsä hyvä ja ammattilaisten pitämänä soveltuu myös muihin rise:n yksiköihin siirrettäväksi.

Huomioida täytyy yksiköiden erilaisuus; suljetut vankilat ja avovankilat sekä niiden erilaisuuteen liittyvät haasteet osallistamisen osalta.

Jos vangille jäisi todistus/kortti suoritetusta koulutuksesta, se toisi lisäarvoa koulutukselle.

Liite 9: Rikosseuraamuslaitoksen valmiuspäällikkö Anssi Vuosalmen palaute

Terve,

Arvioin työtäsi seuraavasti:

Kyseessä on erityislaatuinen opinnäytetyö siinä mielessä, että tiedossani ei ole vastaavia töitä tai käytössä olevia toimintamalleja, joissa laitososuhteissa asukkaiden pelastusturvallisuustaitoja parannettaisiin toiminnanharjoittajan toimesta ja joissa asukkaita aktivoitaisiin osaksi pelastustoimintaa laitoksessa. Tämä johtunee osin myös Risen toiminnan erityislaatuisesta luonteesta, jossa laitoksissa on paljon täysin toimintakykyisiä ja osin hyväkuntoisia vankeja toisin kuin vaikkapa sairaaloissa tai vanhustenkodeissa. Tämä tekee työstä myös erityisen haastavan, koska aiempaa tutkimusta tai selvitystä aiheesta ei ole tai mahdollinen aineisto on vaikeasti löydettävissä.

Tämä sama teema on myös työn vahvuus. Kyseessä on ensimmäinen kerta kun selvitetään, miten vankeja voisi käyttää apuna pelastustöissä sekä sitä miten tähän liittyvä koulutus tulisi järjestää.

Oikeudellinen pohja asialle on haastava ja tulkinnanvarainen. Tätä puolta työssä olisi voinut vielä enemmän pohtia. Pelastuslain nojalla Rikosseuraamuslaitos vastaa yksiselitteisesti toimintansa palo- ja pelastusturvallisuudesta eikä tätä vastuuta voi miltään osin siirtää asukkaalle, eli tässä tapauksessa vangille. Kuitenkin myös vangilla on pelastuslain 2:3§:n mukainen yleinen toimintavelvollisuus, jonka mukaan vangin on ensisijaisesti pyrittävä sammuttamaan palo tai torjua vaara ja toissijaisesti ilmoittaa siitä vaarassa oleville, tehdä hätäilmoitus sekä ryhtyä kykynsä mukaan pelastustoimenpiteisiin.

Nyt työssä esitetty toimintamalli, jossa vangeille tarjotaan koulutusta tarkoittaa sitä, että koulutuksen jälkeen kyky pelastustoimenpiteisiin kasvaa, jolloin vangilla on aiempaa parempi mahdollisuus suojata itseään sekä muita. Rajanveto toiminnanharjoittajan vastuun ja yleisen toimintavelvollisuuden välillä on kuitenkin problemaattinen ja häilyvä, ja sisältää riskin, että vangille syntyy kuva laajemmasta vastuusta kuin mitä hänelle voidaan asettaa. Tämä teema on erittäin haastava ja työssä teemaa olisi tämän vuoksi voinut käsitellä tarkemmin. Apu pelastustoimintaan syntyykin käytännössä sen kautta, että laitoksen kokonaisuosaaminen oikeaan toimintaan palotilanteessa kasvaa, vaikka vastuut eivät muutukaan.

Edellä mainittu on kuitenkin ehkä laajempi kokonaisuus ja on ymmärrettävää, että operatiivislähtöisessä työssä ei välttämättä voi keskittyä oikeudelliseen kysymykseen kovin laajasti.

Toimintamallilla on arvioni mukaan mahdollisuudet tulla pysyväisluontoiseksi Risen toiminnaksi. Tässä mielessä työn aikana saadut havainnot ongelmista rekrytoida koulutettavia ovat Risen kannalta tärkeitä ja vakinaistamisen yhteydessä pitäisikin tarkemmin pohtia toiminnan lisäämistä tavanomaiseksi vankilan toiminnoksi, koska koulutus kuitenkin tukee hyvin vahvasti yksi-

kön vastuuta itsestään ja myös muista, joka on tärkeä osa vangin rikoksettomaan elämään valmentamista. Nyt työssä havaitut osallistumis- ja sitoutumishaasteet liittyvät ainakin osin siihen, että kyseessä on vasta pilottityyppinen toiminta, joka on vangeillekin uutta.

Työ vastaa varsin hyvin siihen kysymykseen, voidaanko vankeja käyttää apuna pelastustoiminnassa ja niihin haasteisiin, joita vapaaehtoisten hankinnassa löytyy. Työhön on hyvä pohjata, jos toiminta vakinaistetaan ja suunnitellaan osaksi vankilan toimintoja. Erityisen ansiokas on lopun pohdintaosuus, jossa on katsottu monelta eri kannalta sitä, miten laitosten pelastusturvallisuutta voisi parantaa ja miten nyt opinnäytetyön kohteena oleva toiminta liittyy kokonaisuuteen.

Työ vastaa hyvin myös siihen, millainen koulutuksen sisältö pitäisi olla. Yhtäältä vankilan toimintaympäristön kuvaus ja erityisyys palotilanteessa on hyvä tuoda esiin, jonka lisäksi perusvalmiuksia parantava alkusammutuskoulutus sekä ensiapukoulutus luo varsin hyvän pohjan jokaisen toimintavelvollisuuden parantamiseen. Vankien koulutus on vaatii oman erityislaatuisen koulutuspaketin, koska vastaava valmius koulutusta ei ole. Minusta työssä esitetyt koulutuskokonaisuudet on ammattitaitoisesti valittu ja näiden pohjalta on helppo tarvittaessa laatia standardoitu koulutuskokonaisuus.

Ystävällisesti,

Anssi